

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Les Escoles Bosc, una alternativa a l'escola convencional. L'experiència de Ses Milanes de Bunyola

Sílvia Umbert Seguí

Grau d'Educació Infantil

Any acadèmic 2019-20

DNI de l'alumne:

Treball tutelat per Joan Carles Rincón Verdera
Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques

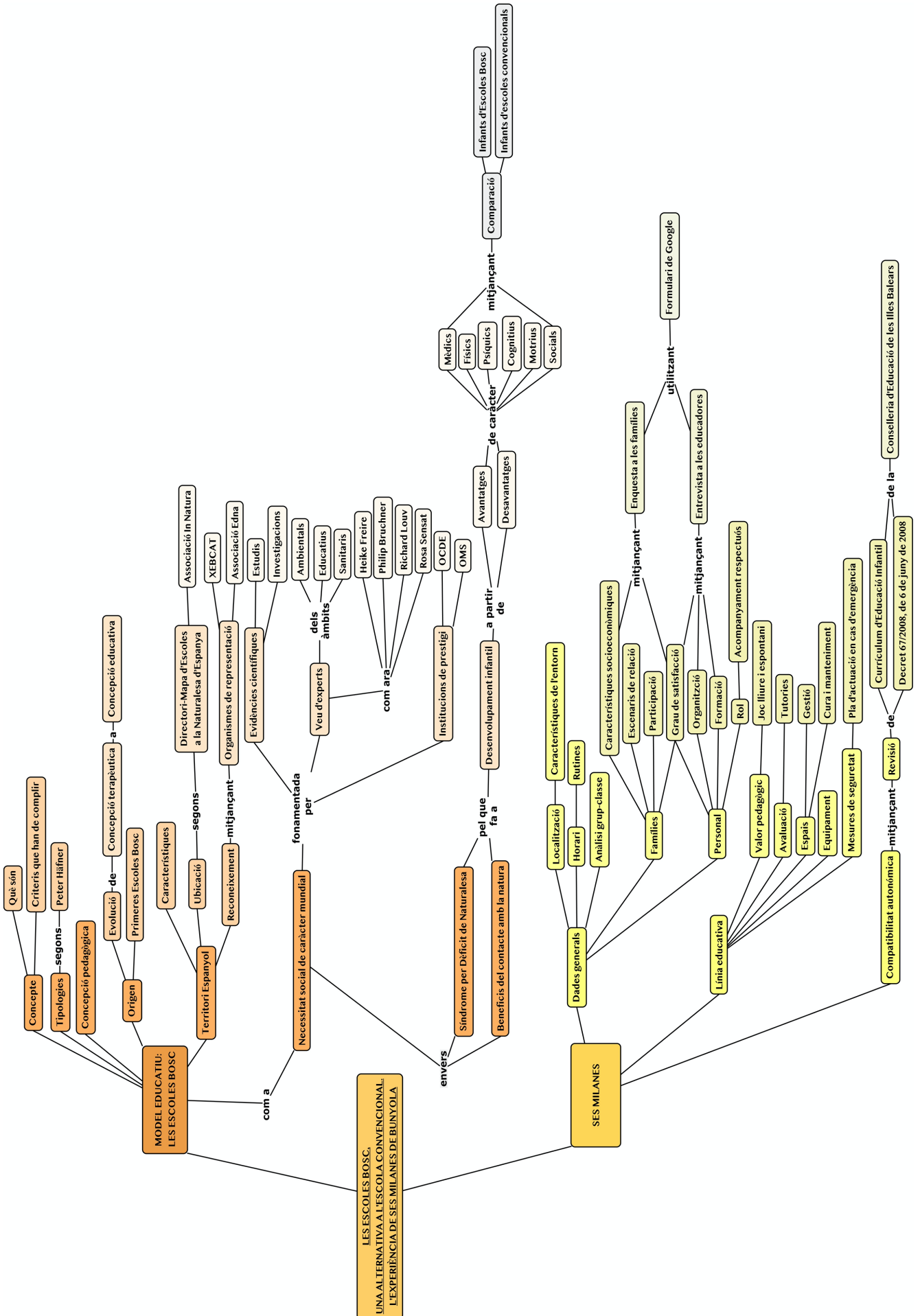
S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:

Escoles Bosc, educació a l'aire lliure, Ses Milanes, educació alternativa ...

Figura 1

Esquema de continguts

Nota. Figura d'elaboració pròpia

Resum:

En el present Treball de Fi de Grau es planteja una anàlisi del model educatiu de les Escoles Bosc, mitjançant una recerca bibliogràfica envers l'educació a l'aire lliure arreu del món i a partir de l'experiència de Ses Milanes - créixer a la natura, l'Escola Bosc de Bunyola, Mallorca:

- Primerament, a tall de contextualització, es fa una aproximació al concepte, l'origen, les característiques i la filosofia de les escoles a la naturalesa posant esment en la veu dels experts i diferents estudis científics envers aquesta alternativa educativa.
- Seguidament, s'analitza com es du a terme aquest model educatiu a Ses Milanes, tenint en compte les bases metodològiques i la normativa autonòmica.
- Finalment, s'adjunta una reflexió de caràcter personal sobre aquest model educatiu, enfocada en l'homologació d'aquesta alternativa a l'escola convencional.

Paraules clau: *Escola Bosc, educació alternativa, Ses Milanes, naturalesa, escoles a l'aire lliure.*

Abstract:

This Final Degree Project proposes an analysis of the educational model of the Forest Schools through a bibliographic research on outdoor education around the world and based on the experience of Ses Milanes - growing in nature, the Forest School of Bunyola, Mallorca.

- First, as a contextualization, is made an approach to the concept, origin, characteristics and philosophy of schools in nature, paying special attention to the voice of experts and different scientific studies on this educational alternative.
- Next, is analyzed how this educational model is carried out by Ses Milanes, taking into account the methodological bases and the regional regulations.
- Finally, is attached a personal reflection on this educational model, focused on the possibility of homologation as an alternative to the conventional school.

Key words: *Forest school, alternative education, Ses Milanes, nature, outdoor schools.*

ÍNDIX

1	<u>INTRODUCCIÓ</u>	4
2	<u>OBJECTIUS</u>	5
2.1	OBJECTIU GENERAL	5
2.2	OBJECTIUS ESPECÍFICS	5
3	<u>METODOLOGIA</u>	6
4	<u>MARC TEÒRIC</u>	7
4.1	ESCOLES BOSC, ESCOLA A LA NATURALESA O CENTRES EDUCATIUS A L'AIRE LLIURE	7
4.2	TIPUS D'ESCOLES BOSC	8
4.3	CONCEPCIÓ PEDAGÒGICA DE LES ESCOLES BOSC	9
4.4	ORÍGENS DE L'ESCOLA BOSC	10
4.5	LES ESCOLES BOSC D'ESPANYA	13
4.6	RECONeixEMENT	15
4.7	LA NECESSITAT DE LES ESCOLES A L'AIRE LLIURE	16
4.8	ELS BENEFICIS DEL CONTACTE AMB LA NATURA	18
5	<u>PROPOSTA D'INVESTIGACIÓ: SES MILANES – CRÉIXER A LA NATURA</u>	21
5.1	DADES GENERALS DEL CENTRE	22
5.1.1	LOCALITZACIÓ	22
5.1.2	HORARI	23
5.1.3	ANÀLISI DEL GRUP-CLASSE	25
5.1.4	CARACTERÍSTIQUES I ORGANITZACIÓ DEL PERSONAL	25
5.1.5	RELACIÓ AMB LES FAMÍLIES	27
5.1.6	ALTRES ESPAIS DE RELACIÓ I PARTICIPACIÓ DE LES FAMÍLIES	28
5.1.7	QUOTES MENSUALS	29
5.2	TRETS FONAMENTALS DE LA LÍNIA EDUCATIVA DEL CENTRE	30
5.2.1	EL VALOR PEDAGÒGIC DEL JOC LLIURE I ESPONTANI	33
5.2.2	TUTORIES I AVALUACIÓ	35
5.2.3	CARACTERÍSTIQUES DELS ESPAIS	35
5.2.4	CURA DE L'ESPAI	36
5.2.5	EQUIPAMENT	37
5.2.6	MESURES DE SEGURETAT I ACTUACIONS EN CASOS D'EMERGÈNCIA	38

5.3	COMPATIBILITAT AMB EL CURRÍCULUM DE LES ILLES BALEARS	39
6	CONCLUSIONS	41
7	BIBLIOGRAFIA	44
8	ANNEXOS	48
8.1	ANNEX 1: MANIFESTS DE L'ASSOCIACIÓ NACIONAL EDNA	48
8.2	ANNEX 2: QÜESTIONARI A LES FAMÍLIES DE SES MILANES	50
8.2.1	RESULTATS	52
8.3	ANNEX 3: ENTREVISTA A LES ACOMPANYANTS DE SES MILANES	57
8.3.1	RESULTATS	59

1 INTRODUCCIÓ

En els temps que corren ens hem acostumat a viure a un ritme accelerat, amb les presses i l'amenaça d'una agenda sempre plena, saturada des que ens aixequem fins que ens anem dormir. Però no només els adults hem caigut a la monotonia d'aquesta rutina asfíxiant; els infants d'avui també en pateixen els efectes i es veuen sobrepassats per les exigències del món adult, per la demanda d'una quantitat desorbitada de deures i activitats extraescolars, i per un culte a la tecnologia que consumeix fins a la darrera escletxa de temps; temps que a les dècades anteriors es dedicava al joc a l'aire lliure. Estem parlant d'una infància sense temps per a ser nins, com diria Freire (2011, 21), “una infància entre parets i tecnologia”.

Amb el progrés, no només ens hem allunyat de la naturalesa, sinó que també hem adoptat una vida més sedentària que està comprometent la nostra salut. Han incrementat els diagnòstics infantils en patologies “modernes” la causa de les quals és associada pels professionals a la manca de contacte amb la naturalesa com ara la depressió, l'estrès, el TDAH i la ansietat, a més, el 25% dels escolars Europeus presenten excés de pes i Espanya es col·loca entre els països amb un major percentatge de sobrepès infantil i adolescent de la OCDE (UNICEF, 2019).

L'escriptor i periodista nord-americà Richard Louv, autor del llibre *The last child in the woods* (2005), va introduir el concepte de *Trastorn per dèficit de naturalesa* per descriure els costos de l'alienació humana envers el món natural com ara la devaluació dels sentits, la manca d'atenció i els alts índex de malalties físiques i emocionals. Però no és l'única referència envers els efectes del distanciament de la natura, el sistema oficial de salut del Regne Unit reconeix com a *recepta verda* el simple fet de passejar pel bosc com a teràpia curativa, molt semblants als coneguts *banys de bosc* del Japó. (Associació Edna, 2015)

Posat que són múltiples els beneficis del contacte amb la natura respecte al desenvolupament humà i els estudis que ho recolzen, i amb l'evidència que el respecte cap a la natura és una assignatura pendent per a la humanitat, seria adient apostar per una educació que ens apropi o, més ben dit, ens retorni a ella.

No hi ha bel·leses, no hi ha estímuls per impressionar l'ànima de l'infant com els que ens ofereix el camp amb la seva infinita varietat de fenòmens i les seves enormes forces de renovació; no

hi ha entorn més adequat per a la lliure evolució de l'ésser humà en la seva fase de desenvolupament i d'iniciació a la vida. (Sensat, 1929 citat per Rabaza i Sanz, 2020, 156)

El model educatiu de les Escoles Bosc és molt poc conegut dins el món educatiu i és precisament per això que, sovint, no sigui contemplat com una alternativa. A continuació es farà una aproximació al concepte de les escoles a l'aire lliure i al seu origen, i s'analitzaran les bases pedagògiques i metodològiques d'aquest model educatiu.

2 OBJECTIUS

El que pretenc amb el present Treball de Final de Grau és donar a conèixer aquesta altra manera d'aprendre i ensenyar, presentant-la com una alternativa vàlida i completa a l'escola convencional i exposar-ne les seves característiques i peculiaritats. De manera més concreta, també, realitzaré una anàlisi del funcionament de Ses Milanes, la primera Escola Bosc de Mallorca.

2.1 OBJECTIU GENERAL

Fer una aproximació als principis i a la metodologia de les Escoles Bosc a partir de l'anàlisi de diferents fonts bibliogràfiques i de l'experiència de Ses Milanes, l'escola del bosc de Bunyola (Mallorca).

2.2 OBJECTIUS ESPECÍFICS

- Detectar les possibles potencialitats i mancances del model educatiu de les Escoles Bosc.
- Comprovar la compatibilitat de les Escoles Bosc amb el currículum d'Educació Infantil de les Illes Balears.
- Analitzar el funcionament de Ses Milanes com a Escola Bosc.
- Esbrinar els efectes de la naturalesa sobre el desenvolupament infantil.

3 METODOLOGIA

El present treball és el resultat d'una exhaustiva anàlisi del model educatiu de les Escoles Bosc que s'ha dut a terme a partir d'una recerca bibliogràfica envers el model d'educació a l'aire lliure, amb especial èmfasi a l'experiència de centres educatius d'arreu del món que duen a terme aquest tipus de metodologia. D'altra banda s'ha realitzat una recerca d'estudis científics que avalin i garanteixin la qualitat d'aquest model educatiu així com la veu de diversos experts de l'àmbit educatiu, mèdic i natural que demostrin els beneficis i perjudicis que pugui comportar per als infants aquest tipus d'educació.

Per tal de garantir un aprofundiment en el model educatiu a la naturalesa s'ha realitzat una anàlisi del funcionament de Ses Milanes. S'ha realitzat una recollida de dades mitjançant una visita al centre, la revisió dels documents del mateix centre i una posterior comparativa d'aquests amb el Currículum d'Educació Infantil així com una revisió del Decret 67/2008, de 6 de juny de 2008 de la Conselleria d'Educació de les Illes Balears per tal de comprovar el compliment de la normativa autonòmica.

D'altra banda per extreure dades d'índole socioeconòmica i per tal de conèixer de primera mà l'opinió i el grau de satisfacció de tota la comunitat educativa envers el projecte, s'han creat i difós:

- Un qüestionari per a les famílies
- Una entrevista a les educadores de Ses Milanes.

4 MARC TEÒRIC

4.1 Escoles Bosc, escola a la naturalesa o centres educatius a l'aire lliure

Les Escoles Bosc són un projecte d'educació a l'aire lliure en el qual els infants i els adults que els acompanyen, aprofiten l'entorn propi de la natura que els envolta com a entorn d'aprenentatge i on les seves eines són el bosc i tot el que aquest els proporciona (Xebcat, 2020). La major part d'escoles a l'aire lliure són de caràcter concertat o públic, com és el cas de Dinamarca i Alemanya, i la gran majoria estan destinades a infants de 3 a 6 anys, és a dir, al segon cicle d'Educació Infantil (Bruchner, 2012).

Les Escoles Bosc es diferencien de les institucions educatives ordinàries, principalment, perquè en aquest model educatiu les activitats es duen a terme a l'aire lliure, normalment al bosc, tot i que també n'existeixen a entorns com el camp o a la platja. Les aules de les escoles infantils a l'aire lliure són la natura, és a dir, no compten amb les instal·lacions d'un centre convencional malgrat que algunes utilitzin cabanes o remolcs com a refugi els dies de tempesta. Segons Bruchner (2012, 29) "Es constitueix una aula caracteritzada per la immensa varietat, d'una banda, de diferents terrenys i espais, i, de l'altra, de diferents espècies de plantes, animals, pedres, terres, que són alhora altament diversos en colors, textures, superfícies, formes i pesos". L'ensenyament de les Escoles Bosc es fonamenta en el joc lliure i la major part del seu material didàctic prové del medi natural; els diferents espais i materials són desestructurats i es regeixen pels ritmes i les lleis naturals, per tant, estan condicionats per la influència de factors externs com el clima, els agents meteorològics, la radiació solar, la vida, el creixement, la mort i la descomposició.

L'Associació Edna¹ d'educació en la naturalesa proposa una sèrie de requisits que ha de complir un centre educatiu per a ser considerat una escola a la naturalesa:

- Han de tenir un grup heterogeni de nins i nines
- El grup ha d'acudir a l'escola de dilluns a divendres
- Ha de presentar una ràtio màxima de 18 infants
- Estar en contacte directe, permanent i regular amb la naturalesa silvestre
- Passar la major part de la jornada a l'aire lliure

¹ Organització sense ànims de lucre que ofereix un espai de trobada, d'intercanvi d'experiències i de consolidació de projectes educatius a la naturalesa a tot el territori espanyol.

- Tenir un espai de refugi
- Tenir la possibilitat que els infants manipulin l'entorn
- Fonamentar-se en el joc lliure a la naturalesa
- Seguir les línies de l'acompanyament respectuós per part dels professionals
- Comptar amb un projecte educatiu (Associació Edna, 2018a).

4.2 Tipus d'Escoles Bosc

Häfner (2002) distingeix dues varietats d'escoles infantils a l'aire lliure, les “pures” i les “integrades”:

- Per una banda, les escoles infantils a l'aire lliure “pures” són aquelles que no compten amb cap mena d'edificació. Els infants i els docents romanen tota la jornada escolar a l'exterior i duen a terme diàriament les activitats en àrees naturals com boscos, prats, camps, platges, etc.

Tot i no comptar amb instal·lacions fixes disposen d'un allotjament provisional per utilitzar en el cas de condicions meteorològiques extremes. Aquestes instal·lacions, que poden ser una cabana, una estança propera al bosc o un remolc, permeten, alhora, emmagatzemar roba i material específic.

La jornada d'aquestes escoles està estretament condicionada per les estacions de l'any, així doncs en els països que es caracteritzen per tenir un clima excessivament fred, com és el cas dels països nòrdics, el temps que inverteixin a l'aire lliure serà de tres hores durant l'hivern i quatre a l'estiu. Aquesta és la modalitat més estesa a Alemanya (Llorent i Sianes, 2014).

- D'altra banda, els centres a l'aire lliure de caràcter integrat són l'alternativa més comuna a Dinamarca. Es tracta d'una variant de l'escola a l'aire lliure a temps complet que compta amb les seves pròpies instal·lacions fixes. Els infants que acudeixen a una escola d'aquestes característiques poden estar organitzats en grups fixes o diàriament modificables. Els grups forestals fixes són grups estables d'infants que passen el matí exclusivament al bosc i durant la tarda, es dirigeixen a les instal·lacions educatives. Els grups flexibles o grups de senderisme, d'altra banda, permeten que els infants decideixin diàriament si prefereixen quedar-se a les instal·lacions o anar al bosc. També existeix la possibilitat de comptar amb un horari que estableixi els dies que es dirigiran al bosc i els que es romandrà a les instal·lacions Häfner (2002).

Més enllà d'aquestes dues modalitats, existeixen els denominats *Naturkindergarten* i els projectes forestals, que tot i estar estretament relacionats amb la natura no es poden considerar Escoles Bosc.

Els *Naturkindergarten* són una modalitat d'escola fonamentada en l'ecologia. Aquests centres, en lloc de traslladar-se a l'aire lliure, tenen l'objectiu d'apropar la natura a l'entorn escolar ja sigui creant biòtops o criant diferents espècies d'animals, entre d'altres (Llorent i Sianes, 2014). Finalment, les escoles que compten amb un projecte forestal imparteixen un cert període del curs escolar al bosc, siguin dies o setmanes. Aquesta modalitat es duu a terme sobretot en zones no rurals amb la intenció d'acostar els infants a la naturalesa.

4.3 Concepció pedagògica de les Escoles Bosc

Segons Bruchner (2012, 29) l'èxit de les escoles infantils a l'aire lliure es basa en la senzillesa d'aquest model educatiu, i aquest èxit, insisteix, és conseqüència de dos factors; la naturalesa com a entorn d'aprenentatge i la llibertat:

- Hi ha menys instal·lacions, però més espais
- Una ràtio adequada d'alumnat per professors
- Menys activitats dirigides i més llibertat i desenvolupament d'autonomia
- Menys ofertes i més temps per dedicar-se a les existents
- Menys estrès acústic i més relacions relaxades
- Menys conflictes i més concentració en els continguts
- Menys regles, però un major compliment de les existents

Les Escoles Bosc proposen un aprenentatge transformacional i un desenvolupament integral de l'infant mitjançant una connexió amb la natura sense jerarquia, sense matèries i sense comptar amb una programació dirigida.

La concepció pedagògica de les escoles a l'aire lliure parteix d'un "currículum propi" basat en projectes vivencials i pròxims que fomenta l'aprenentatge a partir de la curiositat i l'interès dels mateixos infants. El paper de l'educador assoleix un caràcter orientador, facilitador i acompanyant dels infants en el seu desenvolupament d'acord amb la seva filosofia, que contempla que, mitjançant el joc lliure cada individu té l'oportunitat de desenvolupar una

motivació essencial en habilitats físiques, socials i emocionals, partint de la pròpia potencialitat i de la consciència personal. El coneixement dels seus límits i la consciència de les seves capacitats també es fan conscients i es veuen afavorits alhora que, pel fet de formar part d'un grup heterogeni i internivell es dona l'oportunitat de relacionar-se amb companys de diferents edats i amb els adults que els acompanyen, el que afavoreix la possibilitat d'ensenyar i aprendre construint una educació horitzontal i un clima de cooperació.

La naturalesa, per a les Escoles Bosc, té un potencial únic i variat en termes d'oportunitats d'aprenentatge: afavoreix un procés d'intercanvi d'aprenentatges, d'exploració i experimentació que permet enriquir tota la comunitat educativa i alhora, es considera el mitjà pel qual els infants poden assolir la independència i una autoestima positiva. En paraules de Bruchner (2012, 29) "La naturalesa representa un entorn d'aprenentatge que ofereix als nens i nenes el que necessiten per adquirir competències, per portar una vida feliç i reeixida i per escometre amb garanties la seva carrera escolar".

La natura proporciona coneixements únics i permet vivenciar experiències irreproducible dins una aula convencional; els infants de les escoles a l'aire lliure aprenen a identificar els elements de la fauna i la flora que els envolta, les propietats i els diferents usos de les plantes així com aprenen a gestionar l'entorn; conèixer-lo, estimar-lo i protegir-lo. Segons la Xarxa d'Escoles Bosc de Catalunya² o Xebcat (2020), desenvolupar una connexió personal amb la natura afavoreix el respecte i la cura amb la sostenibilitat alhora que ofereix l'oportunitat d'aprendre sobre sí mateixos, sobre els altres i sobre el món que els envolta.

Els principals objectius de l'Escola Bosc que marca la Xebcat són: el foment de la curiositat i l'exploració utilitzant tots els sentits, capacitar els infants en el medi natural, fomentar la consciència espacial, afavorir el desenvolupament motor i de les habilitats socials, i fomentar l'exploració de l'aprenentatge creatiu establint una base ferma per l'òptim desenvolupament personal.

4.4 Orígens de l'Escola Bosc

Un cop vist què són les Escoles Bosc, a continuació s'exposarà com va sorgir aquest model educatiu.

² Organisme de representació que comprèn i dona veu a les Escoles Bosc del territori català.

Les primeres escoles a l'aire lliure es remunten a inicis del segle XX. Els centres d'aquesta primera època sorgiren com una alternativa educativa per a aquells infants delicats, malalts o amb un retard en el seu desenvolupament, que no podien assistir a una escola ordinària. En aquests establiments situats a entorns naturals, es cuidava l'educació i la salut dels infants més dèbils de les classes populars; se'ls proporcionava una alimentació adequada i una correcta higiene diària, i se'ls garantia l'aire pur dels boscos i camps, i el contacte permanent amb el sol per tal de prevenir malalties i garantir el seu òptim desenvolupament.

Si bé és cert que l'origen d'aquestes institucions és poc clar i que són nombrosos els països que se n'atribueixen la creació, en el Primer Congrés Internacional de les Escoles a l'Aire Lliure celebrat a París l'1 de maig de 1923, s'atorga la idea de realitzar classes de *plain air* a francès Gaston Lemonnier³.

La primera institució d'aquestes característiques reconeguda, segons el *Diccionari de Pedagogia* publicat el 1936, és la *Waldschule* de Charlottenburg (Alemanya), que va ser fundada el 4 d'agost de 1905. Seguint la referència del model alemany, el 1908 es va instaurar l' *Open Air School* a Londres i, el 1911, la *Fresh Air School* obria les seves portes als Estats Units (Bernal, 2000).

Pel que fa a Espanya, per iniciativa d'Hermenegildo Giner de los Ríos, l'any 1914 l'Ajuntament de Barcelona va posar en marxa l'Escola Bosc del Parc de Montjuïc, un centre públic i gratuït que comprenia una secció masculina i una femenina, aquesta darrera era dirigida per Rosa Sensat (Rabazas i Sanz, 2020). Els primers alumnes de l'Escola de Bosc van ser els fills dels treballadors de les fàbriques de Barcelona i, sobretot, hi acudien infants amb problemes respiratoris (Castanyer, 2019).

Anys després es va anar perdent el vessant terapèutic de les escoles a la naturalesa i varen començar a sorgir les primeres escoles infantils a l'aire lliure, aquest cop destinades a l'educació de tots els infants. La primera institució d'Europa amb aquestes característiques va ser fundada el 1954 a Dinamarca per Ella Flatau. Ella era una mare que portava diàriament els seus fills al

³ Mestre d'educació primària, precursor de les aules amb finestres permanentment obertes i president de la Lliga per a l'Educació a l'Aire Lliure de França (1906).

bosc per jugar i observar la natura perquè considerava que aquell entorn oferia les condicions òptimes pel seu desenvolupament. Veient l'interès que creava entre els seus veïns aquesta manera de tenir cura dels infants, amb el pas del temps, va instaurar un *Waldkindergärten*, una escola infantil de caràcter parental a l'aire lliure que va servir d'inspiració a les seves predecessores.

Suècia va tenir el seu propi model d'Escola Bosc; l'*Skogsmulle*, un concepte creat per Goesta Frohm el 1957. El mot *skog* significa bosc i *mulle* és el nom que rep un dels personatges ficticis que va inventar Frohm per ensenyar aspectes sobre la natura als infants. El primer centre d'educació a l'aire lliure suec reconegut es va obrir el 1984, coincidint amb un moviment relacionat amb la pedagogia naturalista en el que es promovien activitats de caràcter pedagògic a plena naturalesa i basat en el model de Frohm.

El primer centre educatiu a l'aire lliure d'Alemanya, de caràcter privat, va ser fundat el 1968 a Wiesbaden per Ursula Sube i dirigit per ella mateixa fins al 1998, però no va ser fins al 1993 que es va reconèixer a nivell estatal el primer *Waldkindergärten*, un centre fundat per les educadores Kerstin Jebser y Petra Jäger a Flensburg, prop de la frontera danesa (Häfner, 2002).

La primera Escola Bosc del Regne Unit va ser el Bridgwater College, fundat el 1994 a Somerset després que sorgís la proposta d'incloure els boscos en el currículum educatiu per part dels governs locals i diferents ONG defensores del medi ambient.

Actualment i seguint la tendència d'aquests centres pioners, existeixen entre 200 i 300 Escoles Bosc a Dinamarca, a prop de 220 a Suècia i més de 1000 a Alemanya. Aquest model educatiu també ha tingut gran èxit a Noruega i Finlàndia, països que destaquen positivament pel seu nivell educatiu, i es troben també en ple procés d'expansió a Suïssa, Àustria, Estats Units, Japó i Corea del Sud.

Pel que fa a Espanya, la implantació d'aquest model educatiu està en mans de Philip Bruchner, educador infantil i llicenciat en Ciències Forestals per la Universitat alemanya de Friburg, juntament amb la Fundació Félix Rodríguez de la Fuente i l'organització Interprende (Bruchner, 2012). La *Bosquescuola Cerceda* és una iniciativa inspirada en els *Waldkindergärten* del nord d'Europa que es du a terme a la Comunitat Autònoma de Madrid amb la finalitat d'implementar i difondre el model d'ensenyament a l'aire lliure a Espanya. La *Bosquescuola Cerceda*, va ser

autoritzada per la Conselleria d'Educació de la Comunitat de Madrid el 2013 i va ser instaurada a la serra madrilenya durant el curs acadèmic de 2015-2016. Aquest projecte contempla un protocol d'actuació que recull els criteris i normes, les mesures de prevenció, les responsabilitats de supervisió i els criteris d'actuació en cas d'incidents prenent com a referent els documents dels *Waldkindergärten* alemanys (Llorent i Sianes, 2014).

4.5 Les Escoles Bosc d'Espanya

Segons el Directori-Mapa d'Escoles a la Naturalesa d'Espanya del projecte In Natura (2019) en col·laboració amb l'Associació Nacional d'Escoles a la Natura (Edna), actualment hi ha 36 Escoles Bosc registrades a Espanya:

- Galicia:
 - Amadahi (Dexo, Oleiros, A Coruña)
 - Nenea, medrar creando (Lugo)
 - Foresta (Vigo)
 - Aloumiños no Bosque (en procés de creació)

- País Basc:
 - Bihotz Inguru baso-eskola (San Sebastián - Guipúzcoa)

- Aragó:
 - Grupo de Juego en la Naturaleza Caxico (Huesca)

- Catalunya:
 - Arrels Escola Bosc (Cal Caló, Cortariu, Pi - Bellver de Cerdanya – Lleida)
 - El Cau del Bosc (Tarrés - Lleida)
 - Follets del Bosc-Escola (Sant Antoni de Vilamajor - Llinars del Vallès, - Barcelona)
 - Fundació La Manreana - La Escoleta del Mas (Juneda, Lleida)
 - La Llavor (Les Franqueses del Vallès, Barcelona)
 - L'Escola del Bosc de Rubió (Rubí, Barcelona)
 - L'Escola del Bosc d'Espinelves (Espinelves, Girona)
 - Tataküa (Amposta, Tarragona)

- Les Petites Llavors (El Vendrell, Tarragona)
- Extremadura:
 - Bosque Escola Avelas, Proyecto transfronterizo (Portagem, Marvao, Portugal)
- Madrid:
 - Aúlla (Morzarzal)
 - Alaire - La Yurta (El Boalo)
 - Bosquescuela (Cerceda)
 - El Salto (El Boalo)
 - Grupo de Juego en la Naturaleza Saltamontes (Collado Mediado)
 - La Casita de la Dehesa (Madrid capital)
 - Ojalá Hoja (Alpedrete)
- Comunitat Valenciana:
 - Al Aire Libres (Bétera)
 - La Escuela del Bosque (Altea, Alicant)
 - Bosque Vivo de Vilamarxant (Parc Natural Les Rodanes, Vilamarxant)
 - Entrepins, Grupo de Juego al aire libre (Grao de Castelló de la Plana, Castelló)
 - Bosque escuela La Tribu (Llíria)
- Andalusia:
 - Espacio Drang, Grupo de Juego en la Naturaleza (Málaga)
 - Playa Escuela Tierra y Sal (Cadis)
 - Alma Forest (Cadis)
 - La Realidad, Educación Activa Sanlúcar
- Illes Balears:
 - A Lloure creixent amb es bosc (Esporles, Mallorca)
 - Ses Milanes (Bunyola, Mallorca)
- Illes Canàries:
 - El Médano, Playa Escuela (Santa Cruz de Tenerife)
 - Bosqueko (Las Palmas de Gran Canaria)

4.6 Reconeixement

El fenomen de les Escoles Bosc, originari del nord d'Europa, ha tingut una gran influència i una considerable expansió arreu del món. Tot i el nombre creixent de projectes educatius que aposten per educar a l'aire lliure a Espanya i la consegüent demanda de les famílies per aquest tipus de model, encara es lluita pel seu reconeixement. Segons l'opinió de Philip Bruchner (2017) el fet que el model de les escoles a l'aire lliure encara no estigui homologat a Espanya és deu a la manca d'experiències prèvies. És per això que han sorgit diversos organismes com ara l'Associació Edna d'Educació a la Natura i la Xarxa d'Escoles Bosc de Catalunya (Xebcat) que lluiten per tal que aquesta metodologia sigui reconeguda per l'administració i perquè sigui concebuda com un sistema educatiu alternatiu i vàlid.

L'Associació Nacional Edna (2018b) d'educació a la naturalesa és una organització sense ànims de lucre que ofereix un espai de trobada, d'intercanvi d'experiències i de consolidació de projectes educatius a la naturalesa a tot el territori espanyol. L'Associació Edna, alhora, exerceix una tasca de representació a escala nacional i internacional en esdeveniments, congressos i conferències del món de la pedagogia a la naturalesa, recolzant i essent promotora de diferents manifestos (*annex 1*) i documents que recolzin aquest model educatiu. Els seus estatuts s'acullen a la Llei Orgànica 1/2002 del 22 de març i presenta els següents objectius:

- La creació d'un òrgan de representació a escala nacional de les iniciatives pedagògiques que funcionen com a projectes en la naturalesa en el territori espanyol.
- Promoure l'associacionisme i l'agrupació d'iniciatives pedagògiques en la naturalesa en el territori nacional per tal de donar visibilitat al moviment d'escoles a la natura a Espanya.
- El suport i assessorament de projectes educatius en la naturalesa i de característiques similars que formin part de l'associació.
- La difusió de les activitats que desenvolupen els projectes associats al territori espanyol.
- La difusió d'informació d'utilitat per a la creació i el desenvolupament d'iniciatives educatives en la natura.
- Afavorir la inspiració i el continu aprenentatge dels membres integrants amb la realització de cursos per promoure el coneixement i intercanvi d'habilitats i competències dels socis i l'enriquiment mutu.

- La realització de cursos, seminaris, monogràfics i qualsevol altra forma de formació que serveixi per ampliar els coneixements a persones interessades en els fins de l'associació (Estatuts Associació Nacional Edna, 2002).

La Xarxa d'Escoles Bosc de Catalunya és una associació que comprèn i dóna veu a les Escoles Bosc del territori català amb el propòsit d'informar, canalitzar i donar suport a aquests centres. L'objectiu principal d'aquesta associació és fer reconèixer l'avenç d'aquest tipus d'educació davant l'administració mitjançant la promoció i el recolzament d'unes Escoles Bosc de qualitat a Catalunya (Xebscat, 2020).

L'Associació Edna i la Xebscat treballen per definir uns criteris de qualitat que regulin aquest model educatiu per tal d'assolir la seva homologació.

4.7 La necessitat de les escoles a l'aire lliure

La necessitat d'augmentar el contacte amb la natura sembla indiscutible; segons una enquesta recentment realitzada a Anglaterra, des dels anys setanta la quantitat de joc autònom a casa ha disminuït el 90%, i el temps lliure s'ha reduït unes 15 hores setmanals; avui dia, només el 29% dels infants gaudeixen d'estones de joc i aventura a l'aire lliure, una xifra alarmantment baixa en comparació amb el 70% que s'hi invertia fa vint anys.

D'altra banda, la tendència a la sobreprotecció i a l'excés de control per part dels adults, de manera inconscient, ha anat allunyant la infància de la naturalesa. Al 51% dels nins i nines d'entre 7 i 12 anys no se'ls permet pujar a un arbre sense supervisió adulta i, al nostre país, només el 30% d'escolars, d'entre 8 i 12 anys, van sols a l'escola (Freire, 2011).

Com a resultat, la nostra cultura tendeix a tornar-se agorafòbica: hem desenvolupat un intens temor als espais amplis i oberts que ens esforcem per acotar, barrar, ratllar i limitar de mil maneres (...). Anem camí de convertir-nos en una societat que viu amuntegada en gegantines urbs, incapaç de sortir a l'exterior i a la qual la sola visió del cel obert produeix vertigen. (Ibidem, 16)

Per tal de compensar aquesta manca de contacte directe amb la natura, amb altres individus, animals, plantes i minerals, l'oferta de realitat virtual sembla ser el suplement per excel·lència. En conseqüència, enfora de ser una realitat, la naturalesa s'ha convertit en un bé de consum i,

fins i tot, una abstracció o una atracció turística. Segons afirma Freire (Ibidem), els espanyols d'entre 4 i 12 anys, de mitjana, passen unes 990 hores anuals davant les pantalles; una quantitat de temps superior a la que s'inverteix a l'escola, que són aproximadament 960 hores i que denoten un estil de vida sedentari i poc saludable.

Segons afirma UNICEF (2019) el 25% dels infants escolaritzats a Europa presenten sobrepès, segons l'*estudi PASOS*, que recull la informació més actualitzada sobre obesitat infantil a Espanya, un 20,7% dels nins, nines i adolescents d'entre 8 i 16 anys presenten sobrepès mentre que un 14,2% pateixen obesitat, representant la suma de 34,9% d'excés de pes al país. D'altra banda, l'*estudi NCD Risk Factor Collaboration* dut a terme el 2017 col·loca Espanya, juntament amb Grècia, Malta i Itàlia entre els països amb major percentatge de sobrepès infantil i adolescent de la OCDE, presentant un increment del 38% des del 1990.

Amb la intenció d'alertar sobre els perills d'una criança i educació excessivament urbana i artificial, Richard Louv encunya el terme de "Trastorn per dèficit de naturalesa" que engloba un conjunt de patologies infantils relacionades amb la falta de contacte amb el medi natural. Algunes d'aquestes patologies són l'increment de l'obesitat, afeccions respiratòries, miopia, depressió, trastorn per dèficit d'atenció amb o sense hiperactivitat (TDAH), ansietat i estrès, entre d'altres.

Els estudis realitzats envers la síndrome de dèficit de naturalesa han demostrat que el contacte amb qualsevol espai obert, i amb la seva corresponent fauna i vegetació, ajuda al desenvolupament psicològic, motor, sensitiu i intel·lectual dels infants alhora que afavoreix les habilitats socials, un millor estat d'ànim i evita la presència d'estrès psicològic. "Tot sembla indicar que la necessitat de naturalesa és tan important per al desenvolupament infantil com el son o l'alimentació" (Freire, 2010, 72).

Bruehlman-Senecal i altres, (2009) mitjançant tres estudis recollits en un article titulat *Why is Nature Beneficial?: The Role of Connectedness to Nature*, determinaren que l'exposició a la natura augmenta la connexió amb aquesta i incrementa la capacitat d'atenció, les emocions positives i la capacitat de reflexió sobre un problema de vida. Seguint la mateixa línia, Berman, Jonides i Kaplan (2009) en el seu article, *The Cognitive Benefits of Interacting With Nature*, comprovaren, mitjançant dos experiments basats en la teoria de la restauració de

l'atenció (ART), que caminar per la natura o, fins i tot, visualitzar-ne imatges pot millorar les habilitats d'atenció dirigida.

Bratman i altres (2014), al seu torn, demostraren el paper fonamental del contacte amb la natura per a la salut mental i determinaren l'estreta connexió entre la urbanització i les malalties mentals amb l'estudi *Nature experience reduces rumination and subgenual prefrontal cortex activation*.

McCurdy i altres (2010) en el seu article *Using Nature and outdoor Activity to Improve Children's Health* associen afeccions com ara l'obesitat infantil, la diabetis tipus 2, l'asma, la deficiència de vitamina D i el trastorn amb dèficit d'atenció amb o sense hiperactivitat a la tendència sedentària que caracteritza la nostra època. D'altra banda evidencien els beneficis per a la salut física i mental del contacte amb l'aire lliure i del temps dedicat a entorns naturals al·ludint a la necessitat d'orientació i recomanació d'activitats a l'aire lliure per part dels pediatres.

Els sistemes sanitaris d'alguns països han començat a prescriure contacte amb la naturalesa a les consultes mèdiques com en el cas del Regne Unit, que reconeix com a *recepta verda* el simple fet de passejar pel bosc com a teràpia curativa o el cas de Japó, on és habitual receptar *shinrin-yoku* o "banys de bosc" per tal de reduir la pressió sanguínia, l'estrès i la glucosa, enfortir el sistema nerviós i augmentar la quantitat de limfòcits, fonamental que evitar malalties i l'aparició de tumors. Més enllà del sistema sanitari, a través de l'Agència Forestal, el Govern nipó posa *coaches* a la disposició dels ciutadans que ensenyen, in situ, com respirar o com viure l'experiència a l'aire lliure per tal d'acostar-los als boscos. A Espanya, també podem trobar tallers d'*arbreterapia*, com els que imparteix Michel Abriel, terapeuta *gestalt*; una iniciativa que pretén mostrar els beneficis terapèutics que comporta per al cos humà el contacte amb la naturalesa (Associació Edna, 2015).

4.8 Els beneficis del contacte amb la natura

La totalitat d'avaluacions realitzades en diversos països han arribat a la mateixa conclusió: l'aprenentatge a la naturalesa millora la concentració; fomenta el comportament social, la motricitat i la creativitat; redueix l'estrès i millora la relació amb la natura.

Tot i això, una de les majors preocupacions de les famílies que s'interessen per un model d'educació a l'aire lliure és la salut dels infants; sovint es demanen si aquests es refredaran o emmalaltiran a causa de l'exposició als agents meteorològics i a les adversitats externes. Des d'una perspectiva mèdica, el fet d'estar amb una continua exposició a l'aire lliure reforça el sistema immunitari, el que suposa un menor risc de contraure malalties infeccioses. A més, el contagi entre infants també és menor, ja que pel fet d'estar a l'aire lliure, l'exposició a patògens és també menor (Freire, 2011). Davant aquesta preocupació, el 1997 Grahn i col·laboradors demostraren que els infants que acudien a escoles infantils a la naturalesa presentaven una falta d'assistència del 3% per motius de malaltia mentre que els infants que acudien a una escola ordinària es posaven malalts el 8% dels dies (Bruchner, 2012).

Tot i que encara no s'han realitzat estudis mèdics envers la resistència a les malalties dels infants que acudeixen a escoles a l'aire lliure, són nombroses les investigacions que senyalen que el contacte amb la naturalesa enforteix el sistema immunològic, i és que el fet d'estar a l'exterior suposa estar exposat a la llum solar i, per tant, s'estimula la producció de vitamina D.

D'altra banda, jugar a ambients naturals suposa que els infants estiguin en constant moviment, un fet clau per afavorir el seu estat mental, físic i motriu: el joc a la natura promou la coordinació i l'equilibri, reforça la musculatura, garanteix un major control corporal i postural, així com afavoreix el desenvolupament cognitiu, social i emocional en edats primerenques.

L'organització Mundial de la Salut (OMS) recomana que els infants i joves de 5 a 17 anys inverteixin un mínim de 60 minuts al dia en realitzar activitats físiques d'intensitat moderada a vigorosa (Organització Mundial de la Salut, 2010). Aquestes recomanacions han estat transformades en indicacions avaluable i enregistrables equivalents al nombre de passes diàries que ha de donar una persona per poder ser considerada activa des del punt de vista de la salut, aquestes estimacions situen el llindar de passes recomanades al voltant de les 11500 per a l'alumnat d'Educació Infantil. Partint d'aquesta premissa, un estudi realitzat amb una mostra de 22 alumnes del segon cicle d'Educació infantil d'A Coruña (Fraguela-Vale i altres, 2019) es va fer una comparativa dels nivells d'activitat física entre l'alumnat d'una escola urbana tradicional i el d'una escola en la naturalesa. La prova, que consistia a mesurar mitjançant un podòmetre les passes que realitzaven durant la jornada escolar els infants d'ambdues escoles, va calcular una mitjana de 5097 passes durant la jornada escolar i la diferència entre ambdues escoles va resultar ser força evident: mentre l'alumnat de l'escola tradicional presentava un baix nivell d'activitat, al voltant de les 2100 passes, un 18,6% de la quantitat d'activitat física

recomanada, els alumnes de l'escola a la naturalesa varen enregistrar unes 8400 passes, l'equivalent al 75,3% recomanat per la OMS.

Peter Häfner (2002) va dur a terme un estudi a la Universitat de Heidelberg en el que s'avaluaven les competències que distingien els infants de les Escoles Bosc. Häfner va comparar les diferents competències avaluades a nins i nines d'educació primària que provenien d'un centre d'educació infantil a l'aire lliure amb els d'una escola infantil ordinària i els resultats demostraren que els infants que havien estat escolaritzats a un centre a l'aire lliure eren més autònoms, seguien millor el contingut de les classes, tenien una millor atenció, respectaven millor les normes, resolien els conflictes de manera pacífica, tenien una expressió més precisa, una millor argumentació de la seva opinió, i mostraven més creativitat i fantasia:

Pel que fa a autonomia, Häfner destaca que el fet de disposar de més espai i temps per dur a terme de manera independent les seves idees i interessos, respecte a una escola ordinària, podria tenir com a conseqüència que els infants de l'Escola Bosc fossin més independents a l'hora de realitzar els deures, els quals realitzaven amb una major creativitat i més fantasia. Per contra, els infants del centre ordinari es caracteritzaven pel seu conformisme i per atènyer-se a les instruccions donades sense haver de prendre les seves pròpies decisions ni utilitzar les seves competències.

La creativitat i fantasia també es veuen afavorides per la no-estandardització del material didàctic i de joc dels infants de les escoles a l'aire lliure, que requereix també, més comunicació durant el joc i que té com a conseqüència un nivell verbal elevat i una major recursivitat a l'hora de resoldre conflictes. Com diu Häfner (2002, 164) "Els que poden expressar-se en paraules no necessita punys". Una lliçó d'especial importància de cara a la futura convivència en societat.

D'altra banda, la imprescindible integració i participació familiar a la comunitat educativa que implica una escola a l'aire lliure afavoreix també la convivència social en societat. Els infants de l'Escola Bosc presentaven més facilitat a l'hora d'integrar-se al grup i eren més considerats i servicials amb els altres. Pel que fa als conflictes, de la mateixa manera que sorgien, eren resolts pels mateixos infants de manera pacífica amb un índex de comportaments agressius també menor. Les baixes ràtios característiques d'aquest model educatiu també permeten una atenció individualitzada i personalitzada per a cada infant, el que suposa que les dificultats siguin resoltes de manera constructiva i sense pressions. La cooperació i l'ajuda mútua també

és un fet que destaca positivament Häfner en la seva investigació, ja que el fet de treballar en grups heterogenis i mixtes d'infants de diferents edats incrementa l'empatia i la capacitat de treballar en equip.

De cara a la preparació per a l'educació primària, Häfner conclou que els infants de l'Escola Bosc, en general, i per les competències esmentades anteriorment, es mostren més motivats i centrats en l'escola i sovint destaquen d'entre els seus companys, en l'àrea musical i física.

Pel que fa a mancances, l'autor destaca que els infants escolaritzats a les escoles a l'aire lliure que va avaluar en el seu estudi mostraven més dèficits en habilitats motores fines, és a dir, tenien una menor destresa manual que els infants d'una escola regular. Aquest fet, com esmenta, no és d'estranyar posat que els infants d'una Escola Bosc no acostumen a pintar, escriure i realitzar treballs manuals amb la mateixa freqüència que a un centre ordinari. El suggeriment que fa Häfner en aquest aspecte és disposar material com ara llapis i pintura al refugi perquè els infants puguin afavorir les seves habilitats motores fines.

Pel que fa a les habilitats motores gruixudes, alguns infants de l'Escola Bosc, tot i mostrar una bona coordinació i orientació espacial, també mostraren desavantatge a l'hora de seguir seqüències de moviments i ritme. Per tal de compensar aquest dèficit, Häfner proposa posar esment en el seguiment d'instruccions i realitzar propostes en les quals s'hagin de realitzar moviments sincronitzats i rítmics com ara ballar tots junts.

Els infants del centre ordinari també destacaren per sobre els de l'Escola Bosc en l'àrea cognitiva referent a distingir colors, formes i mesures; un fet que l'autor atribueix als nombrosos jocs específics i activitats dirigides que acostumen a dur a terme els centres ordinaris per tal de practicar aquesta àrea (Ibidem, 2002).

5 PROPOSTA D'INVESTIGACIÓ: Ses Milanes – créixer a la natura

A continuació es presenta una anàlisi del funcionament de Ses Milanes dut a terme mitjançant les dades recollides durant una visita al centre i la revisió dels documents de centre següents: el Projecte d'Atenció a la Infància de Ses Milanes, curs 2019/20) i el *Cuadernillo del Bosque* de Ses Milanes, curs 2019/20.

D'altra banda s'ha dut a terme la recopilació dels resultats d'un qüestionari a les famílies de 10 dels 14 infants del centre (*annex 2*) i un entrevista a les acompanyants del projecte (*annex 3*).

5.1 Dades generals del centre

Ses Milanes - créixer a la natura és la primera Escola Bosc instaurada a les Illes Balears. Es tracta d'un centre d'educació a l'aire lliure de caràcter privat que acull infants dels dos cicles d'educació infantil d'una edat compresa entre els 2 i 6 anys. Aquesta iniciativa pedagògica va néixer el 2014 com un projecte de joc espontani a la naturalesa dirigit per una associació sense ànims de lucre de mares i pares que, juntament amb dues acompanyants i sota la coordinació del Dr. Adrià Ramírez Mena, tenien la intenció de promoure un canvi en el sistema educatiu actual.

El projecte de Ses Milanes pretén difondre la seva experiència i generar interès en la societat per tal d'influir en l'emprenement i en la creació de noves Escoles Bosc en el territori balear i a la resta d'Espanya. Mitjançant la Xarxa Nacional d'Escoles a l'aire lliure de l'Associació Edna, a la qual pertanyen i que, alhora, els dona visualització en l'àmbit polític, es lluita per tal d'arribar a formar part del sistema educatiu públic ofertat.

En el seu afany per eliminar les diferències d'accessibilitat que requereix l'àmbit privat i esdevenir, doncs, un projecte d'àmbit públic, l'Escola Bosc de Bunyola ha intentat crear una xarxa comunitària implicant organismes del camp educatiu, mediambiental, polític i social del territori balear. Les propostes de convenis es coordinen tant amb l'Ajuntament de Bunyola com amb el Consell de Mallorca i amb diferents institucions, entitats, universitats i fundacions, entre ells trobem: el GOIB, la Universitat de les Illes Balears, el Consorci Serra de Tramuntana i la Fundació Vida Salvatge Mediterrània.

5.1.1 Localització

L'Escola Bosc de Ses Milanes està situada a Bunyola (Mallorca), un municipi que, segons les dades proporcionades per l'Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT, 2020) compta amb una superfície de 8.462,91 hectàrees de la Serra de Tramuntana on es troba un dels boscos més extensos de l'illa. Actualment Bunyola té una població de 6.809 habitants dels quals el 7,67% és d'origen estranger (IBESTAT, 2020).

El centre d'educació a l'aire lliure s'ubica a una zona boscosa de Sa Comuna, una extensió d'1111 quarterades comunals de pinar i alzinar de la propietat dels veïns del municipi. El terreny està delimitat per la Vall d'Orient al nord; pel Pla de l'Illa, al sud; el torrent de Coa negra de Santa Maria, a l'est i, a l'oest, la Vall d'Honor i el poble de Bunyola.

Pel que fa al terreny, es tracta d'un pla inclinat de nord a sud de *terra rossa* sobre roca calcària mesozoica amb alçades poc diferenciades, el seu punt màxim és de 840 metres i el mínim de 240 metres. Aquest entorn era tradicionalment utilitzat com a font addicional de recursos com ara la llenya, el carbó i la calç, per aquest motiu encara s'hi poden trobar antics forns de calç i sitges. La caça és una activitat que avui dia encara s'hi du a terme. La vegetació és majoritàriament alzina i pi, alguns ciprells i arboceres, i les espècies d'arbustos comuns a l'illa de Mallorca com ara estepes, murtes, mates i romaní.

El clima de la zona de sa Comuna al que s'exposa Ses Milanes és el mediterrani, una mica més fred que la mitjana de l'illa amb unes temperatures màximes de 30°C a l'estiu, i una mínima de 2°C sota zero a l'hivern. Pel que fa a humitat, hi ha una mínima de 65% i una màxima de 90%, i la precipitació assoleix un valor aproximat de 700 mm/m² a l'any (Estella, 1983). Aquestes condicions climàtiques permeten a Ses Milanes romandre al bosc durant tot el curs escolar.

El punt de trobada de Ses Milanes és el parc infantil públic d'Es Garrigó, situat a l'entrada del poble, des d'on es dirigeixen al bosc a excepció dels divendres, que en lloc de dirigir-se al bosc inverteixen la jornada a un hort. Els divendres, doncs, la trobada es du a terme directament a l'hort comunitari Sa Tanca de Can Fil.

5.1.2 Horari

El grup de Ses Milanes es troba de dilluns a divendres, des del mes setembre fins a finals de juny. Durant el mes de juliol, si les famílies ho desitgen, els infants poden acudir a l'Ecoestiu, el servei d'escola d'estiu que ofereix Ses Milanes.

El centre ofereix unes entrades i sortides relaxades; l'arribada té lloc entre les 8:45 fins a les 9:15h, i la sortida es du a terme des de les 14:00 a les 14:30h a excepció dels divendres, que la jornada finalitza entre les 13:00 i les 13:30h. Per a aquelles famílies que arribin amb retard, existeix la possibilitat d'assistir directament al bosc a les 10:30h.

La rutina de Ses Milanes comença a les 9:15h quan el grup es dirigeix al bosc i s'estableix en un lloc adequat per instal·lar les teles i deixar les motxilles. A continuació, es realitza el ritual del bon dia en el qual es dóna l'oportunitat a cada infant d'expressar com es sent i es dóna lloc al primer berenar. Un cop acabat, s'arracona el berenar i es guarda a les motxilles donant peu al joc lliure i espontani, un temps en el qual es permet als infants córrer, escalar, saltar, enfilar-se i embrutar-se sota la mirada atenta de les acompanyants.

A migdia es convida els infants a dur a terme el segon berenar. Els infants tenen permès menjar en el moment que ho necessitin de la mateixa manera que ells mateixos poden decidir si volen compartir el menjar que porten de casa. Un cop finalitzat el berenar i haver tingut una estona de descans, s'arraconen i es preparen les motxilles a fi que estiguin llestes quan sigui l'hora d'abandonar el bosc.

Entre les 13:30 i les 14:00 h es fa el ritual de comiat del bosc en el qual es canta, es balla o es conten contes. A continuació es realitza una assemblea en la qual, per torns, es torna a donar l'oportunitat als infants de contar al grup com se senten, que els ha agradat més de la jornada o bé poden parlar de qualsevol tema que els vingui de gust compartir. Finalment, diuen adéu al bosc o a l'hort i es dirigeixen al punt de trobada amb les famílies.

Figura 2

Horari de Ses Milanes.

Hora	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
8:45 - 9:15 h	Arribada relaxada al parc				Arribada relaxada a l'hort
9:15 h	Anada al bosc				
9:15 - 10:00 h	Col·locar les teles, bon dia i primer berenar				
10:00 - 12:00 h	Joc lliure i espontani				
12:00 - 13:00 h	Segon berenar i recollida de les motxilles				
13:00 - 13:30 h	Recollida de material i teles				Recollida dels infants
13:30 - 14:00 h	Comiat del bosc				
14:00 - 14:30 h	Recollida dels infants al parc				

Nota. Figura d'elaboració pròpia

5.1.3 Anàlisi del grup-classe

Actualment, al curs 2019-2020, Ses Milanes compta amb un únic grup heterogeni en el qual conviuen un total de 14 nins i nines d'una edat compresa entre els 2 i 5 anys d'una gran diversitat cultural. La ràtio que contempla el centre és un màxim de 5 infants per acompanyant.

Hi acudeixen infants alemanys, anglesos, argentins, polonesos, turcs, francesos, castellans i catalans. La llengua per excel·lència amb la qual es comuniquen al bosc és el castellà i, en segon lloc, el català i l'anglès. La llengua materna de les dues acompanyants de Ses Milanes és també el castellà, na Patricia és natural d'Uruguai i na Raquel és espanyola, provinent de la península.

Mitjançant els resultats obtinguts amb el qüestionari a les famílies (*annex 2*) es pot determinar que el perfil de les famílies que formen part de Ses Milanes és molt variat. La gran majoria són famílies nuclears interculturals amb un nombre d'entre 1 i 3 fills. La majoria, a casa, parlen diverses llengües. Pel que fa al seu nivell socioeconòmic, aquest és mitjà-alt i el seu nivell educatiu, en general també és molt bo, majoritàriament exerceixen oficis d'alts càrrecs i prestigi social, hi destaquen els artistes, músics, metges, enginyers, consultors i funcionaris, entre d'altres. El motiu principal que atreu les famílies a formar part d'un projecte d'educació a l'aire lliure és el contacte amb la naturalesa i la llibertat que aquesta dona als infants.

5.1.4 Característiques i organització del personal

Ses Milanes compta amb dues acompanyants fixes i una tercera figura de voluntari o estudiant en pràctiques que els acompanya durant un període de temps determinat.

Pel que fa a les acompanyants fixes, ambdues són titulades i estan en un constant procés de revisió i formació permanent. Na Patricia forma part de l'equip pedagògic de Ses Milanes des dels seus inicis, és llicenciada en Psicologia i tècnic d'Educació Infantil, ha realitzat un curs específic de Pedagogia a l'aire lliure, la naturalesa com a escenari d'aprenentatge i és també psicoterapeuta gestàltica de nins i adolescents. Na Raquel, d'altra banda, va començar com a voluntària i actualment fa 2 anys que forma part del projecte. Té el grau de Magisteri Infantil, ha realitzat un curs d'Educació viva i activa, acompanyament emocional i el curs d'Educació a la naturalesa de l'Associació Edna, actualment està cursant un màster en Psicomotricitat.

Pel que fa a la revisió i formació permanent, cada mes mantenen reunions de supervisió amb una professional externa per tal de fer una anàlisi i retroacció de la pròpia feina. Aquest fet

permet prendre una distància del propi rol i rebre un punt de vista extern que permet una tasca de reflexió sobre les seves actuacions. D'altra banda, les educadores també han realitzat formacions respecte a la pedagogia a l'aire lliure, la naturalesa com a escenari d'aprenentatge; acompanyament emocional, i assisteixen a jornades nacionals i internacionals d'intercanvi de pedagogia a l'aire lliure com ara les diferents trobades amb l'Associació Edna i a la trobada internacional de *forest kindergarten* a Zurich (Suïssa).

Segons contempla el Cuadernillo del Bosque de Ses Milanes (2019/20) actualment no compten amb recursos econòmics suficients per a contractar un tercer educador però es requereix aquesta tercera figura d'acompanyant per tal de poder posar en pràctica la seva pedagogia, és per això que acullen voluntaris i practicants de diferents indrets i universitats en uns períodes de temps flexibles, no inferiors a tres mesos. Ses Milanes ha establert diverses col·laboracions no remunerades amb diferents entitats, institucions i individus com ara el conveni amb la Universitat Rey Juan Carlos que va tenir lloc el 2015 i que contempla acollir durant un mes alumnes en pràctiques del postgrau Curs Superior Universitari en Educació Activa i acompanyament respectuós a la Infància; un conveni amb la Universitat de Santiago de Compostel·la (2016) per rebre practicants en un període de dos mesos del màster de Direcció d'Activitats Educatives a la Naturalesa i, el 2017, es firmà un conveni amb la Universitat de les Illes Balears per rebre alumnes en pràctiques del màster Primera Infància, perspectives i línies d'intervenció durant un període de 300 hores. Les educadores, en aquests casos, exerceixen la tasca de tutorització dels alumnes en pràctiques.

Pel que fa al rol docent, a l'Escola Bosc de Bunyola, les educadores duen a terme un paper d'acompanyament als infants en el seu desenvolupament, el que anomenen un "acompanyament respectuós". Aquest acompanyament fonamentat en l'escolta activa consisteix a treballar conjuntament amb les famílies per vetllar el procés de creixement i aprenentatge de cada infant des del seu nivell evolutiu, cognitiu, físic i emocional. "És a partir de les necessitats físiques, emocionals pròpies de l'edat i del vincle que s'estableix entre l'acompanyant i nin/a, acompanyant i família que es generarà aquest tipus d'acompanyament, essent l'infant el principal actor i beneficiari d'aquesta pedagogia" (Cuadernillo del Bosque de Ses Milanes, curs 2019/20, 7).

Per tal de dur a terme aquest rol d'acompanyament es necessita, no només una formació acadèmica, sinó també una sèrie de valors. A l'entrevista realitzada a les acompanyants de Ses

Milanes (*annex 3*) aquestes coincideixen que els requisits necessaris per dur a terme aquesta feina són, més enllà de tenir una formació en l'àmbit pedagògic i tenir coneixements en psicologia i en acompanyament emocional, tenir vocació i estima per la seva feina i un compromís amb la filosofia i metodologia del centre, s'ha de saber observar i escoltar de manera activa, estar obert a descobrir-se a un mateix i a revisar la seva feina i, sobretot és necessari ser empàtic i saber assumir una mirada global envers els infants, ser un bon company i li ha d'agradar la naturalesa i s'ha de sentir part d'ella.

5.1.5 Relació amb les famílies

Per Ses Milanes, l'etapa infantil és considerada la base de la formació de la personalitat de cada individu així com de les relacions que aquests estableixen. És per això que consideren fonamental la implicació de les famílies en el projecte juntament amb els acompanyants per assolir un suport integral en el procés de creixement dels infants.

Les famílies que acudeixen a l'Escola Bosc de Bunyola passen a formar part d'un projecte associatiu, cooperatiu i comunitari que requereix un compromís individual així com la implicació, dedicació i presència per mantenir unes bases estables. És per això que Ses Milanes organitza assemblees el darrer divendres de cada mes a l'hort de Sa Tanca de ca'n Fil en les que es posen en manifest aspectes del dia a dia al bosc com ara les intervencions pedagògiques de les acompanyants i les tasques que es duen a terme a les diferents àrees de treball.

Cada progenitor o tutor de l'infant es compromet a assumir una sèrie de responsabilitats durant la seva permanència al grup i el nombre d'hores que aquest dediqui al projecte, que seran pautades des dels primers dies d'incorporació amb un mínim establert de 25 hores que seran comptabilitzades per tal de contribuir a l'estalvi de despeses que comportarien un augment de la quota mensual. Les diferents àrees de treball i funcions entre les quals poden elegir són: gestió i relacions institucionals, finances, comunicació, activitats i logística, hort i alimentació. Les comitatives encarregades de cada àrea es reuneixen de manera periòdica per debatre i consensuar les diferents propostes que, alhora han d'estar sotmeses a la valoració i criteri de les acompanyants. Els diferents temes i punts consensuats de cada àrea són posteriorment llegits en una acta durant les assemblees mensuals per garantir que tota la comunitat educativa en sigui partícip.

Pel que fa a la gestió i les relacions institucionals, les persones que formen part d'aquesta comitativa s'encarreguen de les diferents inscripcions i acords, de l'assegurança i dels riscos

laborals, la constitució de cooperativa, les actes, el programa de voluntariat i dels temes referents a l'Ecoestiu, l'escola durant els mesos d'estiu.

La comitiva de comunicació és l'encarregada de gestionar el correu electrònic de l'associació pel que fa a comunicació interna i de la temàtica de continguts de les diferents xarxes socials, també s'encarrega de la traducció i dels drets d'imatge així com s'encarrega de coordinar els contactes amb els mitjans de comunicació com la premsa, de la creació de material de comunicació i difusió i, finalment dels aspectes relacionats amb el *Cuadernillo del Bosque*.

Pel que fa a les diferents activitats que ofereix el centre, la comitiva encarregada d'aquesta funció organitza i du a terme les seves propostes durant el curs escolar. Per Ses Milanes, la vinculació amb altres entitats relacionades amb la natura i amb la promoció de l'ecologia, l'educació, l'art i la cultura és fonamental, per això es proposen una sèrie d'activitats obertes per a un públic infantil i adult com a forma d'intercanvi d'experiències i per tal de compartir els seus ideals en un ambient lúdic.

Per a un òptim desenvolupament de l'Escola Bosc es necessita supervisar periòdicament l'estat dels materials que s'utilitzen així com reposar els que s'esgoten o es troben en mal estat. Els membres inscrits a la comitiva de logística, hort i alimentació tracten els aspectes referents a les teles i tendals que s'utilitzen diàriament així com dels recursos com ara el paper higiènic, l'aigua i la palla, les diferents eines, la farmaciola i els aspectes referents a l'hort.

Finalment, la comitiva de finances s'encarrega de portar i verificar els comptes de l'associació així com de realitzar el recompte d'hores invertides en el projecte, de les possibles subvencions, de la recaptació de fons, del pagament de sous i de gestionar les quotes mensuals.

5.1.6 Altres espais de relació i participació de les famílies

Per a la comunicació interna de Ses Milanes s'utilitzen plataformes digitals; les xarxes socials de l'associació, el correu electrònic i l'aplicació de missatgeria instantània *whatsapp*. Existeix un grup general de *whatsapp* i un altra, específic, per a cada grup de treball. D'altra banda, les famílies es reuneixen un cop a la setmana a una cafeteria de la plaça del poble per parlar mentre els infants són al bosc.

Les famílies que ho desitgin són convidades a passar un dia al bosc sempre que ho comuniquin amb antelació. D'altra banda, cada divendres s'organitza un pícnic a l'hort comunitari al final

de la jornada escolar. Cada família porta els seus aliments i beguda i es col·loquen al centre per compartir amb la resta.

Ocasionalment es duen a terme tallers encaminats als pares i mares per tal d'acostar la pedagogia del bosc a les famílies i afavorir la sensibilització envers la natura i d'altres tallers d'habilitats en els quals les famílies poden aprendre diferents arts i estratègies per dur a terme a l'aire lliure. A més, les famílies, juntament amb la gent del poble i el públic, en general, també estan convidades a participar en les activitats i esdeveniments organitzats per la comitiva d'activitats.

A l'hora d'organitzar sortides escolars, també es demana un cop de mà a les famílies que s'ofereixen per acompanyar el grup.

5.1.7 Quotes mensuals

Ses Milanes és un projecte fonamentat en l'autogestió i, per tant, els pressuposts i recursos econòmics anuals es planifiquen i es programen des de l'àrea financera de la mateixa associació. Des d'aquesta s'estableix una quota mensual personalitzada per a cada família. "La naturalesa autogestionada i sostenible el projecte es recolza i depèn fonamentalment de l'estricta compliment i compromís de les famílies amb les quotes. L'equilibri entre unes quotes "accessibles" i uns sous "dignes" és substancialment fràgil" (Cuadernillo del Bosque de Ses Milanes, curs 2019/20, 12)

Davant la incorporació d'un nou infant al projecte de Ses Milanes, és necessari abonar 75 € que cobreixen la subscripció a la membraria de l'associació i l'assegurança davant d'accidents i de responsabilitat civil.

Pel que fa a la quota mensual per assistir a l'Escola Bosc de Bunyola, aquesta es calcula juntament amb cada família en funció de les seves possibilitats econòmiques i de les seves potencialitats envers el projecte. A partir dels càlculs realitzats per la comissió financera del projecte i a partir de l'experiència d'aquest es calcula que la quota estàndard per garantir la sostenibilitat de Ses Milanes és de 325 € al mes tot i que aquesta quantitat podrà ser fixada entre els 275 € i 550 € que ha de ser efectuada entre els dies 1 i 3 de cada mes. Aquesta quota ha de ser pagada durant 10 mesos i assegura la permanència dels infants al projecte durant el programa d'Ecoestiu que ofereix Ses Milanes. En el cas dels germans, s'efectua una reducció de la quota que s'acordarà entre la família i el centre.

Un dels objectius marcats per l'associació és que cap infant hagi de renunciar al projecte de Ses Milanes per motius econòmics, per això, aquelles famílies que tenen una major capacitat econòmica faciliten l'accés a les que no puguin assolir la quota establerta abonant una quantitat econòmica major al projecte sempre que sigui negociat i consensuat d'aquesta manera per part de l'associació.

5.2 Trets fonamentals de la línia educativa del centre

El projecte educatiu de Ses Milanes està inspirat en l'experiència del *Wiesbadener Wanderkindergarten* que va ser fundat el 1968 a Alemanya i amb el Grupo de Juego en la Naturaleza Saltamontes fundat el 2011 a Madrid.

La línia educativa de Ses Milanes es basa en cinc pilars fonamentals que requereixen interrelació: el joc espontani; el respecte a la natura, sentint-se part d'ella mateixa; l'acompanyament respectuós; una alimentació sana i vegetariana i, en darrer lloc, una microeconomia d'autogestió sostenible i comunitària. El projecte pretén proporcionar un entorn que afavoreixi el desenvolupament físic, cognitiu, emocional, social i perceptiu dels infants proposant la naturalesa com el principal escenari en el qual i des del qual els nins i nines puguin créixer lliurement emfatitzant l'entusiasme, la curiositat, el sentit de pertinença i el respecte i responsabilitat cap a l'entorn i cap a la comunitat. El fet de comptar amb un grup heterogeni i internivell afavoreix una bona capacitat de relació i comunicació amb els altres així com permet definir-se a un mateix i desenvolupar el sentit de pertinença a un grup.

El dia a dia de l'Escola Bosc de Bunyola transcorre a l'aire lliure, de dilluns a dijous al bosc i, els divendres, a l'hort comunitari on es du a terme una metodologia de joc lliure i espontani, sense imposar una proposta específica, i en el que les activitats, per tant, són creades i desenvolupades exclusivament a partir de les necessitats i els interessos dels infants sota l'acompanyament i l'escolta activa de les acompanyants. D'aquesta manera el currículum d'Educació Infantil es dona íntegrament en el bosc.

Es pot passar de l'observació i reconeixement de la flora i fauna a les matemàtiques i geometria de les formes, a la construcció i escriptura, de modelar fang a enfilars arbres, d'inventar i crear històries fantàstiques i viatjar amb les ales de la imaginació, transformant-los en ocells, formigues o dracs... de sorprendre'ns amb els colors de les fulles o el perfum d'una flor i molt més. (Cuadernillo del Bosque de Ses Milanes, 2019/20, 9)

Per Ses Milanes, la llar, la família i la natura són els eixos primordials dels infants durant els seus primers anys de vida, i, per aquest motiu consideren fonamental garantir la possibilitat de relació entre iguals en un entorn natural on poder desenvolupar la seva capacitat expressiva i creativa. L'entorn natural es percep com l'espai en el qual els nins i nines contacten amb les seves necessitats més íntimes i esdevé l'escenari i el mitjà per assolir l'aprenentatge i construir la seva personalitat configurant un espai de joc i proporcionant les eines i materials necessaris perquè els nins i nines puguin vivenciar, es relacionin, experimentin i aprenguin a i de la natura, alhora que assoleixen l'autonomia i aprenen a resoldre els conflictes, a raonar i a ser crítics. Un dels seus objectius és que els infants “creixin en un ambient en el qual es puguin sentir part de la natura, i no des d'un lloc de poder sobre aquesta” (Projecte d'Atenció a la Infància de Ses Milanes, curs 2019/20, 30).

Pel que fa als materials, a Ses Milanes no s'utilitza un material didàctic específic, en lloc d'això els infants recorren al material que els proporciona la natura com ara les pedres, les fulles, els pals i el fang. Segons la filosofia del centre, la naturalesa proporciona els recursos necessaris perquè els infants puguin descobrir, desenvolupar la percepció, la imaginació i la creativitat així com formular hipòtesis i comprovar-les. A més, també es disposa de material complementari que facilita l'exploració i el desenvolupament del joc dels infants com ara llibres de fauna i flora, carbó, cordes, poals, navalles, peladors de patates, lupes, teles i contes que permeten interactuar i manipular el medi. El material del qual disposen els infants, juntament amb el joc espontani afavoreix el coneixement del medi però també estimula el llenguatge i les habilitats motores, entre d'altres.

Les educadores de Ses Milanes assumeixen un paper d'acompanyant del grup, de manera global, i de cadascun dels infants que en formen part, en el seu procés de creixement i aprenentatge tenint en compte el seu nivell evolutiu, el seu desenvolupament sensoriomotor, cognitiu i emocional i considerant-lo des d'una perspectiva global i integral. Per dur a terme aquest acompanyament es requereix crear un vincle afectiu que capaci i afavoreixi la llibertat de l'altre. Aquest acompanyament respectuós que proporcionen les educadores no només ha de garantir la seguretat dels infants sinó que la seva qualitat es fonamenta en l'escolta activa, la qual permet descobrir les necessitats, els interessos de cada infant així com quines són les estratègies que funcionen en cada situació.

L'escolta activa s'ha de posar en pràctica tant amb els infants com amb elles mateixes, és a dir, les educadores estan en un constant procés de revisió i reflexió envers les seves estratègies

d'intervenció així com de les sensacions que experimenten en la seva feina diària, el que anomenen "fer higiene". Les educadores de Ses Milanes consideren fonamental escoltar-se a un mateix i observar les sensacions que els genera cada infant, cada situació que sorgeix al bosc i revisar, també, com es troba ella mateixa, com exerceix el seu rol d'acompanyament i com pot millorar-lo. L'observació, l'escolta, la revisió personal i diàleg són el seu mitjà per propiciar un clima de confiança i complicitat amb la comunitat educativa, és per això que compten amb un espai de supervisió en els que treballen de manera cooperativa i coordinada per tal de rebre un feedback des d'una altra perspectiva i planificar estratègies d'intervenció en casos particulars.

Pel que fa a la resolució de conflictes, les educadores prioritzen l'autonomia i l'autogestió dels infants procurant intervenir només en cas necessari i sense deixar d'atendre el que està succeint, sense emetre judicis de valor, observant en tot moment i ajudant a posar paraules quan l'infant no ho pugui fer per ell mateix amb la finalitat que, amb el temps, l'infant aconsegueixi posar paraules a allò que sent i necessita, i pugui expressar mitjançant la paraula el que li agrada i el que no. D'aquesta manera, s'afavoreix la consciència i a gestió emocional i es desenvolupa l'empatia. En el cas d'episodis d'agressió i violència entre infants, l'estratègia d'intervenció que es du a terme per part de la mestra és posar el seu cos entre els dos infants per tal d'evitar el cop i per, posteriorment, donar lloc al diàleg.

Un altre aspecte destacable de Ses Milanes és la promoció d'una alimentació sana i vegetariana com un afany de coherència en un projecte fonamentat en el respecte i la cura de la naturalesa. L'Escola Bosc de Bunyola basa la seva decisió en el fet que existeixen evidències que demostren que la primera causa de desforestació mundial és la producció intensiva de la indústria càrnica així com des d'una perspectiva nutricional que corrobora que una dieta vegetariana, a l'edat infantil, pot aportar tots els nutrients requerits alhora que prevé el risc de desenvolupar malalties com l'obesitat i la diabetis. És per això que des del projecte es demana que les famílies aportin aliments saludables i vegetarians, prioritant els productes de temporada i evitant els aliments excessivament processats i ensucrats.

D'altra banda, el fet d'utilitzar com a escenari un espai públic afavoreix el sentit de pertinença així com el de responsabilitat per la comunitat. Mitjançant aquesta iniciativa, Ses Milanes pretén despertar la consciència social així com acostar els ciutadans als cicles de la natura sense explotar-la així com provocar un canvi profund dins el món de l'educació i, alhora, en els valors de la societat. El seu objectiu és promoure un estil de vida més sostenible amb l'entorn així com

arribar a integrar tant la seva pedagogia com la seva filosofia al sistema públic d'educació així com ajudar a establir altres projectes com aquest per tot el territori espanyol.

5.2.1 El valor pedagògic del joc lliure i espontani

Com ja s'ha esmentat anteriorment Ses Milanes es fonamenta en l'aprenentatge mitjançant el joc lliure i espontani a la naturalesa. A continuació s'exposa el valor pedagògic d'aquesta pràctica educativa:

Segons Vendrell (2009) el joc lliure i espontani és una activitat lúdica que, des d'una perspectiva constructivista, situa l'infant com a protagonista del seu aprenentatge i té en compte el marc contextual i social en el qual es desenvolupa. És a dir, l'infant construeix el seu coneixement en un espai d'interacció entre les persones i el món que l'envolta.

L'activitat lúdica és guiada per la seva curiositat i els seus neguits i neix de la necessitat de l'infant de conèixer el món, de la seva manera d'interaccionar amb els objectes i les persones, i del seu afany per conèixer el medi i adaptar-s'hi. El joc lliure esdevé un espai de descoberta, d'elaboració de coneixement, de comunicació i expressió d'acord amb les característiques pròpies de cada nivell evolutiu. A més, aquest tipus de joc té un paper important pel que fa a la superació i la resolució de conflictes i, tot i ser una activitat agradable, també pot suposar un esforç.

El joc lliure i espontani comprèn tres estadis naturals i evolutius del desenvolupament infantil: el joc d'exploració i experimentació, el joc simbòlic i els jocs de regles.

Pel que fa al joc d'exploració i experimentació, aquest parteix de la tendència natural del nen per a conèixer i interactuar amb el món que l'envolta. L'infant observa, comença a analitzar i a experimentar, fa les primeres anticipacions, planteja hipòtesis i les verifica. En aquest moment l'infant aprèn a transformar els objectes i a posar una solució als problemes que sorgeixen. L'error passa a ser una font d'aprenentatge. Aquest tipus de joc es caracteritza per mostrar, per part de l'infant, una atenció poc mantinguda en un objectiu, per la dificultat que suposa dotar de sentit l'activitat infantil i per la poca interacció social que requereix, posat que aquesta tipologia de joc no implica comunicació ja que, els infants es relacionen mitjançant la imitació i l'observació. En aquest període l'infant dedueix l'existència d'unes lleis i, amb el temps aconsegueix generalitzar-les.

A partir dels 2 anys i fins a aproximadament els 6 s'incorpora el joc simbòlic d'una manera gradual. El joc simbòlic es fonamenta en la utilització de manera coherent de símbols per part dels infants en un context social. La qualitat del joc esdevé de cada cop més complex i, per tant, més rica, i és definida per l'assoliment i interrelació de les competències de permanència de l'objecte, la maduració de l'infant, les propietats dels elements que els atreuen, la conservació de la identitat dels objectes i la capacitat d'imitació d'accions.

La introducció de les rutines i la interiorització de les normes de cada escenari estan estretament lligada a l'evolució del joc simbòlic. A mesura que els infants incorporen aquesta norma com una necessitat que els permet treballar de manera estructurada i acompanyada, els jocs de regles s'incorporen de manera natural i passa a ser el protagonista de l'activitat lúdica dels infants a partir dels 6-7 anys. En aquest tipus de joc que requereix la norma per poder jugar coincideix amb el moment d'incorporació dels infants a l'educació formal. Els experts han donat gran importància en aquest moment evolutiu dels infants; segons Piaget, aquesta és l'etapa en la qual l'infant s'inicia en les operacions concretes, per Wallon, és l'estadi de pensament categorial, el període de la latència, per a Freud i, per Erikson, un estadi entre la inferioritat i la laboriositat. Aquest període que comprès entre els 6 i 12 anys s'emmarca en un entorn reglat com és l'escola es focalitza en un treball de caràcter més intel·lectual que, per les característiques maduratives de l'infant, permetrà que s'hi senti còmode i pugui aprendre d'una manera intensa i plaent.

Pel que fa al paper de l'adult en el joc lliure i espontani, aquest ha de respondre a un rol de mediador. És necessari saber observar així com ser flexible i tolerant envers les accions dels infants, convidant-lo a la participació mitjançant l'ofertament d'un context i un material adequat: oferir uns espais i temps amplis on tinguin cabuda la diversitat de ritmes i processos de desenvolupament de cada infant. D'altra banda l'educador ha de proporcionar presència i disponibilitat així com ha de saber utilitzar un llenguatge que contempli tota mena de codis comunicatius, com a instrument de comunicació dialèctica que afavoreixi un feedback adient en el context real i també com a suport cognitiu, afavorint així la regulació de les accions.

Com podem constatar, s'infereix, de manera transversal, un respecte per a l'infant com a persona i un posicionament de l'adult que inicia la relació amb ell a partir de l'afecte, comunicant-se, oferint un marc de seguretat, uns límits i un context cultural on pugui integrar-se com a individu. (Vendrell, 2009, 155)

5.2.2 Tutories i avaluació

L'avaluació dels infants, a Ses Milanes, no es reflecteix mitjançant una nota numèrica sinó que pretén expressar el desenvolupament, el creixement i l'evolució que fa cada infant pel que fa al seu nivell evolutiu i emocional des d'una perspectiva global.

A Ses Milanes s'estableixen tres moments de reunió entre famílies i les educadores a fi de dur un seguiment i un intercanvi del desenvolupament de l'infant al centre. D'altra banda, sempre que les famílies o desitgin o les educadores ho vegin necessari, existeix la possibilitat de concertar tutories extraordinàries.

La primera tutoria és una entrevista exhaustiva en la qual es dona a conèixer la història del nin o la nina i la seva família, la segona es du a terme al final de primer trimestre amb la intenció de parlar sobre el desenvolupament i l'evolució de l'infant i finalment, a la tercera entrevista que es realitza a final de curs, es comunica, a tall d'avaluació personalitzada allò que les acompanyants han observat de cada infant al llarg del curs escolar.

5.2.3 Característiques dels espais

L'Escola Bosc de Ses Milanes no disposa d'infraestructures fixes sinó que l'activitat diària té lloc a l'aire lliure, sigui al bosc o a l'hort comunitari, on els infants poden moure's lliurement segons les seves necessitats i interessos sempre que es trobin a la vista i sota la supervisió d'un adult.

Cada dia en funció de l'època de l'any, del sol, de la humitat i la temperatura se cerca un lloc adequat per establir-s'hi i es desplega una lona de plàstic que aïlla del terra, i a sobre, una tela delimita l'enquadrament de treball d'aquella jornada així com el lloc de reunió i de menjada. Els dies de tempesta o de condicions atmosfèriques adverses, es col·loca una lona a tall de tendal, en cas de condicions extremes i si aquest tendal no és suficient, l'Ajuntament de Bunyola els proporciona el poliesportiu municipal perquè estiguin a resguard.

Al bosc, es disposa d'una caseta de fusta que serveix de magatzem on poden guardar-hi el tendal, cordes, una farmaciola i la resta de material complementari que s'utilitza de manera ocasional.

Amb el material de la caseta, tenen la possibilitat d'habilitar diferents espais que puguin provocar l'aprenentatge dels més petits, sigui amb cordes o hamaques, i cada cert temps, s'habiliten espais de joc amb cubs, aigua, pals i cordes o fins i tot un espai on fer foc i cuinar. D'altra banda, s'aprofita el fet que el bosc articuli una gran extensió d'espai desestructurat; la

imaginació i la creativitat tenen un gran paper a l'hora de transformar-lo en funció del joc que s'està desenvolupant. Amb els temps, els infants han anat establint al bosc diferents racons de joc més o menys estables: l'espai del Heya na-na és una petita esplanada on fan el comiat quan finalitza la jornada, l'espai del Pi gros és un espai ric pel que fa a les possibilitats de simbolisme que ofereix, com ara l'espai del doctor, on els infants juguen a metges i pacients. També inverteixen una gran part de temps en un espai que anomenen l'espai dels túnels on hi duen a terme jocs d'expressivitat motora, i a l'espai de les vinagretes, que apareix a la tardor, hivern i primavera quan floreix aquest tipus de planta comestible que als infants els agrada collir i obsequiar a les famílies. Aquest espai també convida al descans i els infants sovint s'hi estiren per mirar el cel i reconèixer les formes dels núvols.

Pel que fa a l'hort, es disposa d'un conjunt de construccions que enriqueixen i provoquen el joc dels infants. Hi ha un pont penjant configurat a partir de cordes i pals on els infants s'enfilen, escalen i exploren els seus límits, desenvolupen la motricitat i adquireixen autoconfiança. També disposen d'un tippi i una construcció de bales de palla on els infants desenvolupen el joc simbòlic i petits troncs que utilitzen tant per jugar, asseure's o per obrir ametlles. Recentment s'ha construït una petita cuina rudimentària que, juntament amb el material complementari com olles o garrifes d'aigua, conviden a la manipulació i afavoreixen el joc dels infants. A l'hort es compta amb una plataforma amb coberta on amagar-se de la pluja i del vent.

Els infants també poden estar en contacte amb els animals de la finca veïna, així doncs, alimentar les ovelles, cabres, gallines, oques i galls d'indi afavoreix la sensibilització i la convivència envers altres formes de vida, un dels valors essencials de Ses Milanes.

5.2.4 Cura de l'espai

"Ses Milanes intenta ser coherent amb els valors mediambientals que promou, per aquest motiu, intentem utilitzar materials respectuosos amb el medi ambient, reciclant cada dia tot el que estigui al nostre abast, reutilitzant materials de llarga durada." (Projecte d'Atenció a la Infància de Ses Milanes, curs 2019/20, 17). Des del centre, es demana a les famílies que els envasos en els quals els infants portin els berenars sigui sempre reutilitzables a fi de reduir al màxim la producció de residus i que aquest siguin biodegradables, fins i tot les teles que utilitzen al dia a dia han estat cedides i utilitzades prèviament per les famílies. El seu objectiu és deixar el bosc tal com estava o fins i tot millor de com l'havien trobat a l'inici de la jornada.

El bosc és un recurs públic i malauradament no tothom en fa un ús responsable, per aquest motiu sovint hi troben deixalles. Cada any, juntament amb les famílies, Ses Milanes organitza unes jornades intensives de neteja del bosc, col·loquen cartells que sensibilitzen la comunitat i promouen el respecte envers la natura, i difonen activitats de conscienciació, respecte i sentit de pertinença als usuaris de la zona.

5.2.5 Equipament

Comptar amb un bon equipament és fonamental per invertir el dia a l'aire lliure, per estar eixuts i calents durant l'hivern, i frescos i segurs a l'estiu. Com diu el mantra noruec: "no hi ha mal temps, sinó roba inadequada" (Lladós, 2018, 29), és per això que mitjançant el Cuadernillo del Bosque de Ses Milanes (2019/20) el centre proposa una sèrie d'indicacions i consells perquè les famílies tinguin en compte a l'hora d'acudir al bosc:

En primer lloc, una estratègia que recomanen és vestir-se per capes per així tenir l'oportunitat d'anar-se cobrint i descobrint en funció de com sigui el dia. A més es recomana portar una muda de roba per si els infants es mullen o s'embruten amb el fang i és obligatori portar dos recanvis de roba eixuta els dies de pluja. Durant els mesos més freds, els infants han de portar camisetes ajustades de llana, seda o de cotó i leotards i, en cas de pluja, calçons impermeables i una jaqueta amb caputxa. Es recomana evitar els productes de polièster perquè com que no transpiren, provoquen que els infants suïn i, per tant, augmenten la sensació de fred. Les sabates o sandàlies han de ser còmodes i aptes per realitzar qualsevol activitat típica del dia a dia al bosc, han de permetre als infants córrer, escalar, botar. S'aconsella utilitzar calcetins de cotó amb les sandàlies per evitar possibles rascades i punxades així com portar un capell pel sol o una gorra de llana per protegir-se del fred. També són necessàries unes botes de pluja antilliscants per poder jugar a les basses d'aigua i al fang.

La motxilla ha de ser còmode i adequada pel que fa al pes i a les dimensions perquè cada infant pugui portar-la i tenir-ne cura. Ha de ser resistent i preferiblement ha de tenir tires ajustables a una tira transversal, amb tancaments simples i una butxaca separada.

Cada infant ha de portar el seu protector solar i un repel·lent de mosquits.

Pel que fa a alimentació l'Escola Bosc de Bunyola opta per una dieta vegetariana. Els infants han de portar el seu berenar per a la primera hora i el dinar o segon berenar de migdia dins

carmanyoles i envasos fàcils d'obrir i reutilitzables. Es demana ser fidels als valors del projecte, evitant productes carnis, ensucrats i processats i evitar els envasos d'un sol ús així doncs recomanen portar un torcaboques de tela en lloc de paper per no crear residus.

Les joguines i objectes de casa no estan permesos llevat que siguin un objecte de transició per a l'infant, la qual cosa es respecte a causa de la importància en l'àmbit emocional d'aquests elements durant l'etapa d'adaptació.

Les acompanyants també porten l'equipament adequat, porten aigua, lupes i llibres sobre la fauna i flora locals, contes, eines, un *walkie talkie* per comunicar-se entre elles al bosc i un set de primers auxilis que inclou una farmaciola. És fonamental que cada educadora porti una farmaciola sempre a sobre per poder utilitzar-la en cas d'emergència. A la caseta magatzem del bosc tenen una segona farmaciola respectant la normativa que inclou benes, tiretes esterilitzades, esparadraps, desinfectants, guants de làtex, sèrum fisiològic i povidona iodada, entre d'altres.

5.2.6 Mesures de seguretat i actuacions en casos d'emergència

Tot i que les educadores de Ses Milanes afirmen que els infants que assisteixen a una Escola Bosc no corren més perill que els escolars d'un centre ordinari, compten amb un pla d'actuació en cas d'emergència i unes mesures de seguretat establertes i definides. Es compta amb diverses farmacioles i amb un telèfon mòbil operatiu per avisar als tutors legals i a les línies d'emergència en cas d'accident. Les famílies han de proporcionar a les educadores un llistat amb les possibles al·lèrgies i intoleràncies dels infants així com les malalties que puguin patir.

Davant un accident lleu i depenent de la gravetat de la lesió que presenti l'infant, les educadores informaran directament a les famílies o tutors legals. Davant de casos com ara un tall que necessita ser suturat, una inflamació o contusió greu per distensió o esquinços, entre altres accidents que requereixin assistència sanitària, l'educadora responsable avisarà en primer lloc als serveis d'emergència telefonant a l'112 immediatament i, a continuació, s'avisarà als tutors de l'infant.

Davant d'accidents greus se seguirà la pauta PAS (protegir, alertar i socórrer) i es comprovarà si l'infant està conscient i respira. Si respira, doncs, es procedirà a la maniobra de seguretat i si per contra, no respira i es descarta la possibilitat de presentar lesions cervicals, es procedirà a

la maniobra d'hiperextensió, comprovació de no-obstrucció de les vies respiratòries, s'avisarà a l'112 i s'efectuarà una reanimació cardiopulmonar (RCP).

En el cas que les vies respiratòries estiguin obstruïdes per algun element, les educadores es regiran per les pautes d'actuació OVACE perquè l'element sigui expulsat que consisteix a animar a tossir, donar cinc cops interescapulars, fer cinc compressions abdominals o maniobra d'Heimlich fins a desobstruir les vies.

Davant aversions atmosfèriques el grup sencer es traslladarà al poliesportiu municipal de Bunyola i, en cas d'alertes de temporal o evacuacions per catàstrofes naturals com inundacions o incendis, l'educadora responsable avisarà amb el telèfon d'emergència 112 al cos de bombers.

5.3 Compatibilitat amb el currículum de les Illes Balears

A continuació es du a terme una revisió del Decret 67/2008, de 6 de juny de 2008, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, primària i secundària obligatòria a les Illes Balears i, tenint en compte que Ses Milanes no és un centre d'educació de caràcter públic, es pot determinar que el centre d'educació infantil de Ses Milanes s'ajusta a l'ordenança autonòmica.

Pel que fa a l'Article 4 d'aquest mateix Decret, Ses Milanes compleix amb 16 dels 17 principis dels sistemes educatius de les Illes Balears. Encara que compleixi amb la gran majoria, Ses Milanes hauria de contemplar l'opció d'incloure "el foment de la llengua catalana com a llengua de l'ensenyament, l'aprenentatge i la comunicació" (Decret 67, 2008, art. 4). El fet de comptar amb una gran diversitat cultural i amb docents castellanoparlants, el compliment d'aquest principi dependria de la possible incorporació d'una tercera figura d'acompanyant de caràcter fixe i de parla catalana.

Pel que fa a l'Article 5, Ses Milanes compleix les finalitats requerides a excepció de l'apartat referent a "L'aprenentatge i el foment de l'ús de la llengua catalana, la qual és un element imprescindible no només per a la comunicació sinó també per a la interpretació i transmissió de la nostra identitat cultural i històrica i per a la cohesió social" (Decret 67, 2008, art. 5), que quedaria resolt amb l'aplicació de les mesures esmentades a l'apartat anterior.

Pel que fa al *currículum*, Ses Milanes treballa totes les àrees de coneixement establertes per a l'etapa d'Educació Infantil de la Conselleria d'Educació i Cultura: es treballa el coneixement de

si mateix i l'autonomia personal, el coneixement de l'entorn i l'àrea de llenguatges: comunicació i representació.

Malauradament no compleix amb l'apartat 4 de l'Article 7 que contempla que la comunicació audiovisual i les tecnologies de la informació i comunicació, juntament amb la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita i l'educació en valors s'han de treballar en totes les àrees i matèries, sense perjudici del seu tractament específic en algunes de les àrees i matèries de les diferents etapes. En tractar-se d'una escola a l'aire lliure no es disposa d'instal·lacions, aparells electrònics i molt menys de connexió a internet, per aquest fet, el compliment d'aquest requisit no seria possible en el dia a dia de Ses Milanes. Cal esmentar que, tot i això, l'Escola Bosc de Bunyola compleix satisfactòriament amb la resta d'objectius i amb la totalitat dels principis pedagògics del primer i segon cicle d'Educació Infantil establerts a l'Article 20 d'aquest Decret: Ses Milanes atén el desenvolupament afectiu dels infants, les seves manifestacions de la comunicació i del llenguatge, el moviment i els hàbits de control corporal, les pautes de relació i convivència i relació social i el descobriment de les característiques físiques i socials del medi en què viuen, de la mateixa manera que es vetlla perquè els infants elaborin una autoimatge positiva i equilibrada i que assoleixin una autonomia personal. L'atenció a la diversitat i l'atenció individualitzada, la prevenció de dificultats d'aprenentatge i la pràctica de mecanismes de reforç davant les dificultats també són contemplades en la metodologia del centre. Pel que fa als continguts educatius, són abordats de manera globalitzada i des de l'interès dels infants, són funcionals, inclouen motivacions i aprofiten els coneixements i les experiències prèvies de l'alumnat, adaptant-se a les característiques evolutives de cada individu i al seu entorn sociocultural. Així com s'exposa a l'article, la metodologia de Ses Milanes es basa en experiències, activitats i sobretot en el joc, aplicats en un ambient d'afecte i confiança en el que es potencia l'autoestima i la integració social de cadascun dels infants.

6 CONCLUSIONS

Ses Milanes - créixer a la natura és un projecte que neix i se sustenta en el compromís, la participació i la dedicació de tota la comunitat educativa i que respon al model d'escola a l'aire lliure "pura", seguint la tipologia establerta per Häfner (2002). L'Escola Bosc de Bunyola reflexa els valor i la filosofia del model d'escoles a l'aire lliure i en fa una bona praxi, s'adequa als objectius establerts per la Xarxa d'Escoles Bosc de Catalunya (Xebeat, 2020) i, en gran mesura, a la normativa d'Educació Infantil establerta per la Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears.

Mitjançant les entrevistes i qüestionaris realitzats tant a les educadores com a les famílies de Ses Milanes queda palès l'elevat grau de satisfacció amb aquest projecte envers la totalitat de la comunitat educativa assolint una mitjana de 9 sobre 10 punts per part de les famílies. Pel que fa a les educadores, aquestes també afirmen sentir-se orgulloses de com s'està duent a terme el projecte i de la seva feina, de la mateixa manera que afirmen que no canviarien res del que han aconseguit construir col·lectivament.

Amb l'anàlisi realitzada anteriorment es pot determinar que el model educatiu de les Escoles Bosc és una alternativa vàlida a l'educació convencional que ofereix una pedagogia de gran valor educatiu i, alhora, es troba subjecte a l'evidència científica garantint, no només beneficis en l'àmbit de la salut, sinó també un ple desenvolupament físic, emocional i social dels infants:

- Enforteix el sistema immunitari
- Redueix el risc a patir malalties mentals i infeccioses
- Redueix la possibilitat de patir obesitat i diabetis
- Promou la coordinació i l'equilibri
- Reforça la musculatura
- Garanteix un major control corporal i postural
- Incrementa la capacitat d'atenció
- Afavoreix les emocions positives
- Millora la capacitat de reflexió i d'argumentació
- Afavoreix la independència i l'autonomia
- Promou la imaginació i la fantasia
- Millora la capacitat expressiva
- Afavoreix un correcte seguiment dels continguts de les classes dels cursos posteriors

- Facilita la integració en un grup
- Afavoreix la capacitat cooperativa i l'ajuda mútua
- Promou la resolució pacífica i constructiva dels conflictes

Un altre aspecte positiu a destacar del model educatiu són els múltiples valors que comporta dur a terme l'educació a l'aire lliure, una sèrie de valors que responen a una necessitat latent; la de conscienciació, el respecte i la cura del medi natural.

Per contra, els desavantatges que aquest model educatiu podria comportar, a partir de l'estudi de Häfner (2002) són els següents:

- Dèficits en habilitats motores fines: menor destresa manual a l'hora d'escriure, pintar i realitzar treballs manuals
- Desavantatge en seguir seqüències de ritme i moviment
- Menor pràctica en la distinció de colors, formes i mesures

Personalment don suport a la idea per la qual lluiten les Escoles Bosc del territori espanyol d'assolir l'oferta pública dels centres d'aquestes característiques posat que, tot i haver demostrat que són centres de qualitat i rigor educatiu, per motius econòmics continua sense estar a l'abast de tothom, un obstacle que s'eliminarà en el cas d'incloure aquest model al sistema educatiu públic. Tot infant hauria de tenir l'oportunitat de rebre una educació digna i de qualitat, adequada als seus interessos, valors i necessitats independentment de la seva situació econòmica.

La competència d'homologació perquè un projecte d'aquestes característiques sigui considerat com a centre d'educació formal es troba en mans de la Conselleria d'Educació de cada comunitat autònoma i suposa un procés burocràtic complicat però que val la pena emprendre. Així i tot existeixen estratègies prèvies que es poden dur a terme per donar visibilitat a la iniciativa de les escoles a l'aire lliure per tal de promocionar i difondre aquest tipus d'oferta educativa i assolir una major demanda; cal aprofitar l'experiència de les Escoles Bosc d'arreu del món per rebre un assessorament de cara a assolir el reconeixement, col·laborar amb Universitats que puguin donar suport al projecte, i fins i tot oferir jornades informatives per a famílies i estudiants sobre aquest model educatiu i els beneficis que aquest comporta.

A tall de conclusió cal destacar que no existeix un model educatiu impecable ni absolut, cadascun presenta les seves peculiaritats, els seus avantatges i desavantatges però, al cap i a la fi, dins la diversitat està la riquesa i, per tant, l'educació no hauria de ser d'un sol color. El que és fonamental, és donar a conèixer totes les alternatives existents envers l'etapa d'Educació Infantil apostant sempre per una educació de qualitat. És imprescindible oferir informació fiable i contrastada a les famílies així com conscienciar sobre la importància de l'etapa i donar a conèixer quins són els factors de qualitat per tal de tenir llibertat, però també criteri, a l'hora de fer balanç i elegir el model educatiu que més s'adapta als valors, les necessitats i interessos de cada família. També cal destacar que la tasca educativa és responsabilitat de tota la societat i que reduir-la exclusivament a l'àmbit escolar, és una errada. És per això que garantir que tots i cadascun dels infants escolaritzats en aquesta etapa rebin l'atenció i l'educació de qualitat que requereixen així com compensar les possibles mancances envers aquest procés és un compromís que involucra tota la comunitat educativa.

Realitzant el present treball m'he assabentat de la gran quantitat d'informació que existeix realment envers el model educatiu de les Escoles Bosc i, paradoxalment, de la poca difusió que se'n fa al respecte. Tot i haver estat objecte d'estudi des del segle XX, haver demostrat uns òptims resultats i estar avalat per experts de diferents àmbits sobre el desenvolupament integral dels infants, la seva difusió continua essent mínima i fer-ne una recerca bibliogràfica ha resultat tot un repte. Segons la meua opinió totes les famílies haurien de poder conèixer i beneficiar-se del model educatiu de les Escoles Bosc perquè, sens dubte, és un model educatiu mereixedor d'homologació i reconeixement no només a nivell nacional sinó internacional.

Com a cloenda propòs una cita de Miguel de Unamuno (s.d.) ja que, consider que reflecteix a la perfecció la temàtica tractada fins ara:

Hubo árboles antes de que hubiera libros, y acaso cuando acaben los libros continúen los árboles. Y tal vez llegue la humanidad a un grado de cultura tal que no necesite ya de libros, pero siempre necesitará de árboles, y entonces abonará los árboles con libros.

7 BIBLIOGRAFIA

ASSOCIACIÓ EDNA (2015): “Los Baños de Bosque”. *Asociación Edna de educación en la naturaleza*. Disponible a: <https://asociacionedna.wordpress.com/2015/03/18/los-banos-de-bosque/> (data d'accés: Març 2020)

ASSOCIACIÓ EDNA (2018a): “¿Eres una escuela en la naturaleza?”. *Asociación Edna de educación en la naturaleza*. Disponible a: <https://asociacionedna.wordpress.com/eres-una-escuela-en-la-naturaleza/> (data d'accés: Març 2020)

ASSOCIACIÓ EDNA (2018b): “¿Quiénes somos?”. *Asociación Edna de educación en la naturaleza*. Disponible a: <https://asociacionedna.wordpress.com/acerca-de/> (data d'accés: Març 2020)

BERMAN, M., JONIDES, J. i KAPLAN, S. (2009): “The Cognitive Benefits of Interacting With Nature”. *Psychological science*, 12, pp. 1207-1211. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/23718837_The_Cognitive_Benefits_of_Interacting_With_Nature (data d'accés: Febrer 2020)

BERNAL, J.M. (2000): “De las escuelas al aire libre a las aulas de la naturaleza”. Univesitat de Múrcia. Disponible a: [De las escuelas al aire libre a las aulas de la ... - Dialnetdialnet.unirioja.es > descarga > articulo](http://De%20las%20escuelas%20al%20aire%20libre%20a%20las%20aulas%20de%20la%20...%20-%20Dialnetdialnet.unirioja.es%20%3E%20descarga%20%3E%20articulo) (data d'accés: Març 2020)

BRATMAN, G., HAMILTON, J., HAHN, K., DAILY, G. i GROSS, J. (2014): “Nature experience reduces rumination and subgenual prefrontal cortex activation”. *Proceedings of National Academy of Sciences*, 28, pp. 8567-8572. Disponible a: <https://www.pnas.org/content/112/28/8567> (data d'accés: Febrer 2020)

BRUEHLMAN-SENECAL, E., FRANTZ, C. M., DOLLIVER, K. i MAYER, F. S. (2009): “Why is Nature Beneficial?: The Role of Connectedness to Nature”. *Environment and Behavior*, 5, pp. 607-643. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/238428905_Why_Is_Nature_BeneficialThe_Role_of_Connectedness_to_Nature (data d'accés: Febrer 2020)

BRUCHNER, P. (2012): “Escuelas infantiles al aire libre”. *Cuadernos de Pedagogía*, 420, pp. 26-29. Disponible a: https://bosquescuela.com/wp-content/uploads/2019/12/Art%C3%ADculo_Escuelas-infantiles-al-aire-libre_Cuadernos-de-Pedagog%C3%ADa1.pdf (data d'accés: Febrer 2020)

BRUCHNER, P. (2017): “El niño se siente bien en la naturaleza porque es un espacio adecuado para él que le permite aprender desde el placer. Entrevista a Philip Bruchner”. *HAZI HEZI*, 21, pp. 12-13. Disponible a: https://bosquescuela.com/wp-content/uploads/2017/10/Entrevista_Donosti.pdf (data d'accés: Març 2020)

CASTANYER, G. (2019): “Escoles bosc: un pas cap al reconeixement”. *Ara.cat: Criatures*. 28/12/2019. Disponible a: https://criatures.ara.cat/escola/Escoles-bosc-busquen-reconeixement_0_2370362947.html?utm_medium=social&utm_source=facebook&utm_campaign=ara (data d'accés: Març 2020)

CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I CULTURA DE LES ILLES BALEARS. (6 de juny de 2008). Ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears [Decret 67 de 2008]. Disponible a: http://weib.caib.es/Normativa/Curriculum_IB/decrets/decret_67-2008_ordenacio_general.pdf (data d'accés: Abril, 2020)

CUADERNILLO DEL BOSQUE DE SES MILANES, curs 2019/20

ESTATUTS ASSOCIACIÓ NACIONAL EDNA (2002) dins Llei Orgànica 1/2002 del 22 de març. Disponible a: https://asociacionedna.files.wordpress.com/2015/08/estatutos-edna_web.pdf (data d'accés: Març 2020)

ESTELLA, J. (1983): "La Comuna de Bunyola, un tema d'educació ambiental". *Maina*, 8, pp. 2-9. Disponible a: <https://www.raco.cat/index.php/Maina/article/view/104198/163488> (data d'accés: Abril, 2020)

FIGURA 1: *Esquema de continguts*. Elaboració pròpia

FIGURA 2: *Horari de Ses Milanes*. Elaboració pròpia

FRAGUELA-VALE, R., VARELA-GARROTE, L., CARRETERO-GARCÍA, M. i ALVEDRO-VIQUENDI, A. (2019): "Actividad Física durante la jornada escolar en Educación Infantil: comparativa entre la escuela urbana y escuela bosque". *Cuadernos de Pedagogía*, 506. Disponible a: http://www.cuadernosdepedagogia.com/Content/Documento.aspx?params=H4sIAAAAAAAAAEAC1OwU7DMAz9m1wqoWytgB1yoOsRIQQVdzex2ogs6WKnH-PR7Bk-dl-fn7Xgnkf8cYmQINkC95rbDA0U6JrQUV7THG_mDFLwzCR0QosFwhDsqa9Y7_hCJPMU3aY-10QJ4bwgWScT4qW9PMGm5-BfYo95KrlnTPDqCVa_dieWrVhJiGYLz9jZFSLn5dXSa58IPJ0TkHUCSHb5R1mNGKiXIScHoDWM_L0sq45bejMUR-17vTh8NR1KsRvYX7-3VW5qtEXZnk5caw7ZYPUARjPEDC6f7O_cbxEoScBAAA=WKE (data d'accés: Febrer 2020)

FREIRE, H. (2010): "La escuela es el bosque". *Cuadernos de pedagogía*, 407, pp. 72-75

FREIRE, H. (2011): *Educar en verde. Ideas para acercar a niños y niñas a la naturaleza*. Barcelona: Graó

HÄFNER, P. (2002): "Natur- und Waldkindergärten in Deutschland - eine Alternative zum Regelkindergarten in der vorschulischen Erziehung". Facultat d'Estudis culturals conductuals i empírics, Universitat Heidelberg. Disponible a: http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/3135/1/Doktorarbeit_Peter_Haefner.pdf (data d'accés: Març 2020).

IBESTAT INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE LES ILLES BALEARS (2020): "Municipi en xifres. Bunyola". Disponible a: <https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/municipi-xifres/07010/Bunyola> (data d'accés: Abril, 2020)

IN NATURA (2019): "Directorio E. Naturaleza - España". *Escuela In Natura*. Disponible a: <http://escuelainnatura.com/directorio-escuelas-en-la-naturaleza-espana/> (data d'accés: Març 2020)

LLADÓS, L. (2018): “El contacto con la naturaleza: ¿moda o necesidad?” *Aula Infantil*, 96, pp. 27-32. Disponible a: <https://consejoescolar.educacion.navarra.es/web1/wp-content/uploads/2018/09/1830.pdf> (data d'accés: Abril 2020)

LLORENT, V. i SIANES, A. (2014): “Del ‘waldkindergarten’ alemán a la innovadora ‘bosquescuela’ española”. Departamento de Teoría e Historia de la Educación y Pedagogía Social, Universidad de Sevilla. Disponible a: <https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/59194/DEL%20WALDKINDERGARTEN%20ALEMÁN%20A%20LA%20INNOVADORA%20BOSQUESCUELA%20ESPAÑOLA.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data d'accés: Març 2020)

LOUV, R. (2008): *Last child in the woods: Saving our children from nature-deficit disorder*. Londres: Algonquin Books.

MIGUEL DE UNAMUNO (s.d.): “Árboles y libros”. *My charm school*. Disponible a: <https://mycharmschool.wordpress.com/2013/10/14/arboles-y-libros/>

MCCURDY, L.E., WINTERBOTTOM, K.E., MEHTA, S.S. i ROBERTS, J.R. (2010): “Using Nature and outdoor Activity to Improve Children’s Health”. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 5, pp. 102-152. Disponible a: http://waitak.pair.com/users/npca/cpm/09_pdf_items_for_helpful_resources_section_5%3A12%3A2014/01_research_and_lit_for_helpful_resources_section/article_using%20nature%20and%20outdoor%20activity%20to%20improve%20children%27s%20health.pdf (data d'accés: Febrer 2020)

ORGANIZACIÓ MUNDIAL DE LA SALUT (2010). *Recomendaciones mundiales sobre la actividad física para la salud*. Disponible a: https://www.who.int/dietphysicalactivity/factsheet_recommendations/es/ (data d'accés: Febrer 2020)

PROYECTE D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA DE SES MILANES, curs 2019/20

RABAZA, T. i SANZ, C. (2020): “Recuperando el pasado. La escuela al aire libre”. *Tendencias Pedagógicas*, 35, 2020, pp. 153-158.

SENSAT, R. (1929) a RABAZA, T. i SANZ, C. (2020): “Recuperando el pasado. La escuela al aire libre”. *Tendencias Pedagógicas*, 35, 2020, pp. 153-158.

UNICEF (2019): “Malnutrición, obesidad infantil y derechos de la infancia en España”. *Unicef para cada niño*. Disponible a: https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Malnutricion_obesidad_infantil_y_derechos_de_la_infancia_en_Espana.pdf (data d'accés: Març 2020)

VENDRELL, R. 2009: “El joc lliure: un espai natural per al desenvolupament infantil”. *Aloma. Revista de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport*, 25, pp. 137-159. Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/Aloma/article/viewFile/144639/196459> (data d'accés: Abril 2020)

XEBCAT (2020): “Què és la XEBCAT?”. *Xebcat Xarxa d'Escoles Bosc de Catalunya*. Disponible a: <https://xebcat.blogspot.com/p/presentacio.html> (data d'accés: Març 2020)

XEBCAT (2020): “Què és una Escola Bosc?”. *Xebcat Xarxa d'Escoles Bosc de Catalunya*. Disponible a: <https://xebcat.blogspot.com/p/que-es-una-escola-bosc.html> (data d'accés: Març 2020)

8 ANNEXOS

8.1 Annex 1: Manifests de l'Associació Nacional Edna

Manifiesto de Oleiros

Reunidos en Oleiros (A Coruña), los días 24 a 27 de marzo de 2018, representantes de diversas iniciativas y proyectos de educación en la naturaleza en España, deseamos manifestar la importancia que tiene ésta para la educación, bienestar y desarrollo de las personas, muy especialmente en la primera infancia.

En la actualidad, la sociedad y, en particular, el sistema educativo en nuestro país, adolece de una preocupante falta de contacto con el medio natural, que tiene consecuencias a corto y medio plazo sobre la salud de las personas y la sostenibilidad de nuestra sociedad en su conjunto.

La Asociación Nacional EdNa, coordinadora de este encuentro, defiende la necesidad de reconocer la naturaleza como precursora de un cambio en el paradigma educativo y social de nuestro país, bajo el entendimiento de que la naturaleza no es un escenario o un bien de consumo, sino parte de nuestra esencia.

La naturaleza ha de volver a ser protagonista de las vidas de los niños y de las niñas para que puedan actuar de agentes de cambio para las generaciones venideras.

DECLARACIÓ de PALMA
Créixer a la natura, cap a un canvi de paradigma!

Reunits a Palma de Mallorca el 25 de novembre de 2016, representants d'iniciatives pedagògiques a la natura d'Alemanya, Itàlia i Espanya, així com representants de la Federació Internacional d'Educació a la Natura i de l'Associació estatal EdNa (Educación en la Naturaleza), declarem que l'educació a la natura és una eina imprescindible per a la millora de la societat occidental actual, que travessa una profunda crisi social i econòmica. Es tracta d'una aproximació educativa oberta a qualsevol persona interessada, independentment de la seva edat, cultura, creença o idees polítiques, i és senzilla en la seva execució. Té un sòlid fonament científic, de provada eficàcia tant en els projectes aquí representats com en molts d'altres. No es tracta solament d'estar a l'aire lliure o emprar materials naturals per a l'aprenentatge, sinó de recuperar la nostra essència com a persones, de viure la natura com a part d'ella que som. L'educació a la natura transcendeix així l'àmbit pedagògic i constitueix un veritable catalitzador d'una manera de viure responsable i sostenible, paradigma al qual hem d'aspirar en aquest moment de tan necessari canvi.

DECLARACIÓN DE PALMA
Crecer en la naturaleza hacia un cambio de paradigma!

Reunidos en Palma de Mallorca el 25 de noviembre de 2016 representantes de iniciativas pedagógicas en la naturaleza de Alemania, Italia y España, así como representantes de la Federación Internacional de Educación en la naturaleza y de la Asociación estatal EdNa (Educación en la naturaleza), declaramos que la educación en la naturaleza es una herramienta imprescindible para la mejora de la sociedad occidental actual, que atraviesa una profunda crisis social y económica. Se trata de una aproximación educativa abierta a cualquier persona interesada, independientemente de su edad, cultura, creencia o ideas políticas, y sencilla en su ejecución. Tiene un sólido fundamento científico, de probada eficacia tanto en los proyectos aquí representados como en muchos otros. No se trata sólo de estar al aire libre o emplear materiales naturales para el aprendizaje, sino de recuperar nuestra esencia como personas; de vivir la naturaleza como parte de ella que somos. La educación en la naturaleza trasciende así del ámbito pedagógico y constituye un verdadero catalizador de un modo de vida responsable y sostenible, paradigma al que debemos aspirar en este momento de tan necesario cambio.

THE PALMA DECLARATION
Growing up in nature, towards a change in paradigm!

Together in Palma de Mallorca, on November 25, 2016, representatives of the pedagogical initiatives in nature from Germany, Italy and Spain, as well as representatives of the International Federation of Nature Education and the Spanish Association EdNa (Education in Nature), we hereby declare that education in nature is an essential tool to improve the actual western society, currently going through a deep social and economic crisis. It is a pedagogical approach open to everybody, regardless of age, culture, belief or political background, and it is simple to implement. The projects presented here along with many others around the world support the efficacy of a nature-based approach. The latter does not only imply being outdoors or the use of natural materials for learning, but it is based on recovering our essence as humans, experiencing nature as part of our being. Education in nature thus transcends the pedagogical realm and constitutes a true catalyst of a responsible and sustainable lifestyle, a paradigm we should aim at in these times of necessary change.

Grupo de Juego en la Naturaleza Saltamontes, collado Mediano, España.

L'Asilo nel Bosco, Ostia Antica, Italia.

Ses Milanes – créixer a la natura, Bunyola, España.

Waldkindergarten Flensburg e.V., Flensburg, Alemania.

Asociación EdNa (Educación en la naturaleza)

International Federation of Nature Education

8.2 Annex 2: Questionari a les famílies de Ses Milanes

Formulario para las familias de Ses Milanes

Estimadas familias de Ses Milanes, soy estudiante del Grado de Educación Infantil en la Universidad de las Islas Baleares. Actualmente estoy realizando el Trabajo de Fin de Grado sobre las Escuelas Bosque y, en concreto, el funcionamiento de Ses Milanes, por ello, he realizado este pequeño formulario para conocer las características sociológicas de las familias que forman parte así como su grado de satisfacción con el proyecto. Los datos serán utilizados de manera totalmente anónima. Muchas gracias por su colaboración.

Relación con el niño/a:

- Madre
- Padre
- Tutor
- Abuelo/a
- Otro: _____

Modelo familiar:

- Monoparental (padre o madre + hijos)
- Nuclear (padre + madre + hijos)
- Extensa (abuelos + padres + hijos)
- Reconstruida (padre o madre + pareja actual + hijos)
- Divorciada (padre o madre + hijos)
- Homoparental

Nacionalidad de los progenitores:

Tu respuesta _____

Idiomas:

Tu respuesta _____

Número de hijos y género (Ejemplo: 2 niñas, 1 niña y dos niños):

Tu respuesta _____

Número de hijos que asisten a Ses Milanes:

Tu respuesta _____

Motivos por los que elegisteis escolarizar a vuestros hijos en Ses Milanes:

Tu respuesta _____

Grado de satisfacción con Ses Milanes:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Poco satisfecho Muy satisfecho

Tipo de ocupación de los dos progenitores (Ejemplo: madre profesora y padre enfermero):

Tu respuesta _____

Ingresos mensuales de la unidad familiar (Recuerden que el formulario es anónimo):

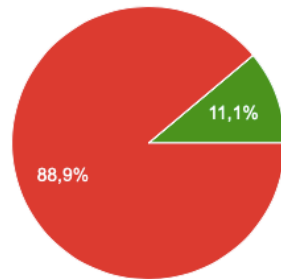
- Menos de 500€
- de 500€ a 1000€
- entre 1000€ y 2000€
- entre 2000€ y 2500€
- entre 2500€ y 3000€
- entre 3000€ y 3500€
- entre 4000 y 4500€
- más de 4500€

Enviar

8.2.1 Resultats

Modelo familiar:

9 respuestas

- Monoparental (padre o madre + hijos)
- Nuclear (padre + madre + hijos)
- Extensa (abuelos + padres + hijos)
- Reconstruida (padre o madre + pareja actual + hijos)
- Divorciada (padre o madre + hijos)
- Homoparental

9 respuestas

Se aceptan respuestas

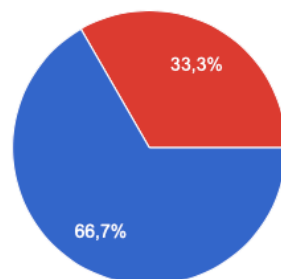
Resumen

Pregunta

Individual

Relación con el niño/a:

9 respuestas

- Madre
- Padre
- Tutor
- Abuelo/a

Nacionalidad de los progenitores:

9 respuestas

Española

Polones

españoles

Inglés y Turca

Espanyola, Alemany

Españoles

Franco-mallorquin

Argentina y española

Idiomas:

9 respuestas

Catalán y castellano

Polaco

español, inglés, frances, aleman

Catalan, Ingles y Castellano

Inglés y Turco

Català (a casa)

Catala, castella

Mallorquín, castellano y francés

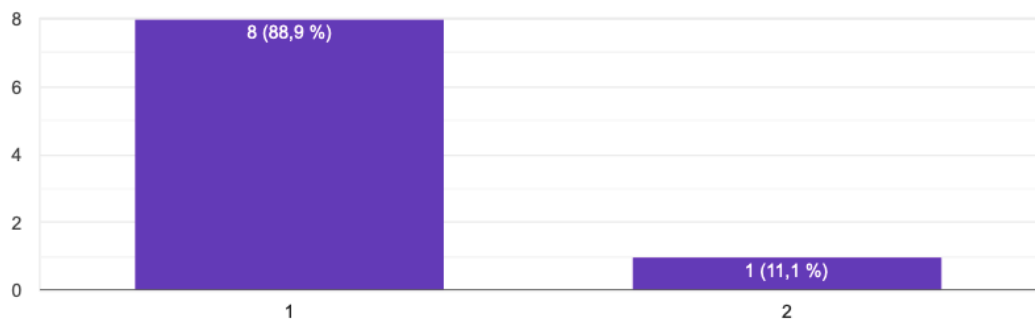
Número de hijos y género (Ejemplo: 2 niñas, 1 niña y dos niños):

9 respuestas

- 2 niños
- niño + hijastra
- Un niño y una niña
- 1 niño
- 1 niña
- 1 niña y 1 niño
- 1 niña
- 1 niño, 1 niña
- 2, niño y niña

Número de hijos que asisten a Ses Milanes:

9 respuestas

Motivos por los que elegisteis escolarizar a vuestros hijos en Ses Milanes:

9 respuestas

Education alternativa con mucha naturaleza

naturaleza, comunidad

Por la naturaleza!

Solo iba a enviarlo a un lugar al que le encantaría ir, y eso es la naturaleza. Y una vez que conocí a los compañeros, me convencí.

Naturaleza. Pedagogía del bosque.

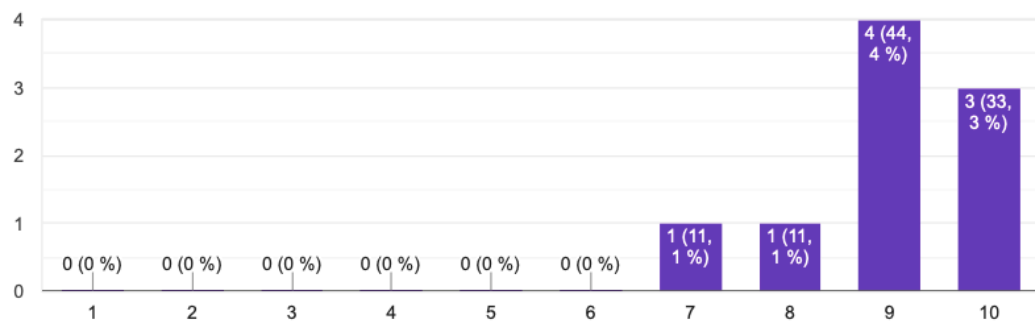
La naturaleza como escenario cotidiano, el acompañamiento respetuoso, que mis hijos pudieran ser libres de ser y descubrir

Por el contacto con la naturaleza

Por el contacto en la naturaleza y la libertad para los niños

Grado de satisfacción con Ses Milanes:

9 respuestas

Tipo de ocupación de los dos progenitores (Ejemplo: madre profesora y padre enfermero):

9 respuestas

Madre: fundadora de ferias de desegno, padre: musico

madre gestora cultural, padre pintor

Funcionarios interinos los dos.

Madre traductor y padre capitán de yate

Madre integradora social Padre coordinador call-center

Madre orientadora laboral y padre consultor

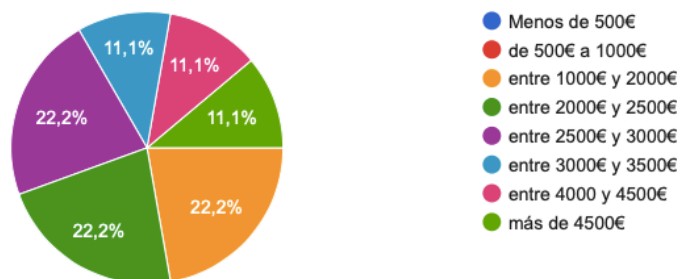
Madre ilustradora, padre tecnico medio ambiente

Madre, trabajadora social. Padre, consultor

Padre ingeniero industrial, madre médico

Ingresos mensuales de la unidad familiar (Recuerden que el formulario es anónimo):

9 respuestas

8.3 Annex 3: Entrevista a les acompanyants de Ses Milanes

Entrevista a las acompañantes de Ses Milanes

Con la presente entrevista pretendo profundizar en algunos ámbitos del funcionamiento de Ses Milanes así como conocer el grado de satisfacción de las acompañantes de este proyecto y dejar constancia de ello mi TFG. Muchas gracias por vuestra participación.

Nombre de la acompañante:

Tu respuesta _____

Fecha de nacimiento:

DD MM AAAA

__ / __ / ____

Nacionalidad:

Tu respuesta _____

Idiomas:

Tu respuesta _____

¿Cuánto tiempo lleva en Ses Milanes?

Tu respuesta _____

¿Qué formación ha recibido para poder desarrollar el rol de acompañante de Ses Milanes?

Tu respuesta _____

¿Considera que Ses Milanes cumple el currículo y las competencias básicas definidas por el Gobierno de las Islas Baleares?

Tu respuesta

¿Por qué razón cree que el modelo educativo de las Escuelas Bosque no es reconocido por la administración española?

Tu respuesta

¿Está satisfechas con el funcionamiento de Ses Milanes?

Tu respuesta

¿Qué cambiaría / qué aspectos pueden mejorar?

Tu respuesta

¿Cuál fue el motivo por el que elegiste formar parte de este proyecto?

Tu respuesta

¿Cuáles consideras que son los aspectos más positivos de tu trabajo? ¿Y los más negativos?

Tu respuesta

¿Qué requisitos considera fundamentales para llevar a cabo este trabajo?

Tu respuesta

Enviar

Nunca envíes contraseñas a través de Formularios de Google.

Este contenido no ha sido creado ni aprobado por Google. [Notificar uso inadecuado](#) - [Términos del Servicio](#) - [Política de Privacidad](#)

8.3.1 Resultats

2 respuestas

+ ⋮

Se aceptan respuestas

Resumen Pregunta Individual

Nombre de la acompañante:
2 respuestas

- Patricia Torena
- Raquel Barrero

Fecha de nacimiento:
2 respuestas

jun. 1971	21
dic. 1985	13

Nacionalidad:
2 respuestas

- Uruguay
- Española

Idiomas:
2 respuestas

- Castellano, inglés
- Castellano, inglés, catalán

Idiomas:

2 respuestas

Castellano, inglés

Castellano, inglés, catalán

¿Cuánto tiempo lleva en Ses Milanes?

2 respuestas

5 años

2 años

¿Qué formación ha recibido para poder desarrollar el rol de acompañante de Ses Milanes?

2 respuestas

Lic. en Psicología, Técnico en educación infantil, psicomotricista, curso específico de "Pedagogía al aire libre, la naturaleza como escenario de aprendizaje", psicoterapeuta gestáltica de niños y adolescentes.

Tengo la carrere de Magisterio Infantil y cuando me incorporé estaba cursando: "Educación viva y activa, acompañamiento emocional"(SENDA), luego hice el curso de "Educación en la naturaleza"(EDNA) y actualmente estoy realizando un "Máster en Psicomotricidad"(Universidad Complutense de Madrid)

¿Considera que Ses Milanes cumple el currículo y las competencias básicas definidas por el Gobierno de las Islas Baleares?

2 respuestas

Sí así es, aunque no es lo que realmente lo que más nos importe. lo importante es el acompañar al niño y a la niña en el proceso de crecimiento y aprendizaje desde el acompañamiento respetuoso. Pero, con todos los materiales que la naturaleza nos ofrece, se puede observar y constatar que toda la currícula se cumple espontáneamente con esta metodología de trabajo. Basta con observar atentamente lo que acontece en el juego espontáneo para verificar que estos aspectos se cumplen.

Si, todo el currículo de educación infantil se puede ver en el bosque, de forma espontánea e individual de cada niña y niño pero abarca todos los aspectos físicos, emocionales, afectivos, sociales e individuales (conocimiento de sí mismo y autonomía personal, conocimiento del entorno, lenguajes, comunicación y representación...)

¿Por qué razón cree que el modelo educativo de las Escuelas Bosque no es reconocido por la administración española?

2 respuestas

No sabría dar una respuesta clara a esta pregunta, pero, me temo que mucho pasa más por los aspectos formales y logísticos, qué, con los contenidos pedagógicos que se aplican en este escenario educativo.

Es necesario que el sistema educativo esté en constante revisión, analizando constantemente las necesidades de la sociedad, proponiendo alternativas que las cubran y mejorando sus prácticas educativas. Y la importancia de la educación en la naturaleza cada vez se está manifestando más en nuestro país, habiendo más proyectos de este tipo y se está trabajando para llegar a la homologación que, en otros puntos de Europa, por ejemplo, ya existen y demuestran que el cambio es posible.

¿Está satisfechas con el funcionamiento de Ses Milanes?

2 respuestas

Sí absolutamente.

Si, es un proyecto muy interesante, la filosofía y metodología es naturaleza, juego espontáneo y acompañamiento respetuoso y al ser un proyecto autogestionado por familias todos, como comunidad, trabajan para que vaya adelante, mediante pequeños grupos de trabajo (finanzas, logística, comunicación, pedagogía, voluntariado, actividades...) donde se realizan diferentes funciones para llegar a ello.

¿Qué cambiaría / qué aspectos pueden mejorar?

2 respuestas

siempre se puede mejorar, pero, en estos momentos no cambiaría nada de lo que hemos construido colectivamente.

Podría decir, pero que es totalmente secundario, es disponer igual de alguna caseta donde pudieramos estar cuando llueve en vez de ir al polideportivo, pero igual es más cuestión mía por el espacio, que no me gusta demasiado, pero que la alternativa es buena (por suerte al estar en Mallorca, vamos muy pocas veces, solo cuando hay alertas y es peligroso estar en el bosque, normalmente con lluvia, nos ponemos nuestros equipos preparados para ello y un toldo y pasamos allí la mañana disfrutando de ella, a los niños y niñas les encanta).

¿Cuál fue el motivo por el que elegiste formar parte de este proyecto?

2 respuestas

Formo parte del equipo pedagógico desde el inicio de ses milanes. Desde la entrevista inicial, me vi seducida por el proyecto, pues, une: naturaleza- educación y el trabajo comunitario. Conceptos todos que forman parte de mi forma de ver y concebir el mundo.

Estaba muy interesada en la Educación en la naturaleza y quería conocer este proyecto de manera vivencial, asique me metí al principio como voluntaria. A partir de ahí me enamoré de toda su filosofía y manera de trabajar, la cual hay que vivir y estar en el bosque para entenderla, y en mi caso desaprender muchas cosas que llevaba adquiridas por la educación que hemos recibido y aprender a tener otra mirada hacia la infancia.

¿Cuáles consideras que son los aspectos más positivos de tu trabajo? ¿Y los más negativos?

2 respuestas

El trabajo al aire libre, una vez pruebas estar en la naturaleza con niños y niñas, ya no hay marcha atrás, no lo cambias por nada. Puedo trabajar en lo que más me gusta, trabajo con la primera infancia (sigo mi vocación). Estoy en un proyecto que con lleva un compromiso social, una visión dle mundo a poner en práctica y tratar de divulgar para que se replique en otros lugares de la isla, del país y fuera de él. Mostrar que este tipo de educación es tan válida como la que se ofrece actualmente en el sistema educativo.

L o más negativo: el esfuerzo y trabajo en horas que lleva un tipo de proyecto así, en donde nadie te da ni regala nada, no hay ningún tipo de ayuda por parte del gobierno y ningún reconocimiento.

Considero que la naturaleza , crecer en ella y desarrollarse, sobre todo, a estas edades tempranas tiene muchísimos beneficios a todos los niveles: sensoriomotor, emocional, relacionarse con los demás y con su entorno, los materiales no estructurados naturales que utilizan, los espacios de juego y los tipos de juego espontáneos que surgen en ellos, vivir las estaciones del año...

¿Qué requisitos considera fundamentales para llevar a cabo este trabajo?

2 respuestas

Para este trabajo el acompañante ha de practicar la observación y la escucha activa, por tanto, ha de hacer un trabajo interior, una revisión de sí mismo constante, por lo que tiene que estar disponible y abierto para descubrirse a sí mismo y crecer día a día con lo que va viviendo en el bosque. Ha de ser alguien que tenga formación en pedagogía y conocimientos importantes de psicología y/o acompañameinto emocional. Es muy importante que le guste la naturaleza, que sienta que somos parte de ella y desarrolle destrezas para estar en el bosque. Que sienta una profunda sensibilidad y empatía con los niños y niñas y que sea una buena compañera con sus colegas. Y muy importante que tenga vocación y amor por la gran tarea que ha elegido llevar adelante. No olvidar que trabajamos con niños y niñas, en ellos está el futuro, son la semilla de lo que crecerá mañana.

Entender la filosofía y metodología del proyecto teniendo otra mirada hacia la infancia y entendiendo a los niños y niñas como personas globales en su totalidad íntegra.